

ZAUWAŻALNE

Końcowy raport ewaluacyjny „Programu polityki kulturalnej Miasta Białystok na lata 2018-2022 plus”

Autor: Maciej Białous

Realizacja badania: Zespół Fundacji SocLab (Maciej Białous, Małgorzata Skowrońska, Katarzyna Winięcka, Justyna Józwowicz, Michał J. Dąbrowski, Marta Pogorzały)

Białystok, czerwiec 2023

Spis treści

Wstęp	3
Założenia wyjściowe	4
Analiza dokumentów z realizacji PPK	6
Badanie jakościowe – wywiady z przedstawicielami białostockiej kultury	20
Badanie ilościowe – opinie mieszkańców	36
Podsumowanie	55

Wstęp

Niniejszy dokument jest końcowym raportem ewaluacyjnym „Programu polityki kulturalnej Miasta Białystok na lata 2018-2022 plus” (dalej: PPK, Program). W ciągu ostatnich lat w Białymstoku realizowano Program, którego głównym autorem był Artur Celiński (DNA Miasta). Jego ramy wypracowano w oparciu o diagnozę sytuacji lokalnej (por. „DNA Miasta Białystok: Diagnoza stanu miejskiej polityki kulturalnej 2017”) oraz dyskusje i warsztaty prowadzone w gronie interesariuszy reprezentujących m. in. miejskie i wojewódzkie instytucje kultury, organizacje pozarządowe, czy środowiska twórców.

W czasie, kiedy projektowano i uchwalano PPK nikt nie mógł spodziewać się wydarzeń, które w następnych latach znacznie wpłynęły na rzeczywistość wokół nas. Pandemia SARS-CoV-2, na skutek której sektor kultury musiał radzić sobie z bezprecedensowymi ograniczeniami, wojna w Ukrainie, czy dynamicznie rosnąca inflacja znacznie wpływały na warunki funkcjonowania sektora, ale również na nasze praktyki kulturowe, czy znaczenia, jakie przypisujemy dostępnej ofercie wydarzeń.

Stąd też, niniejsze opracowanie ma na celu nie tylko ustalenie stopnia realizacji poszczególnych wskaźników PPK, ale również dokonanie pewnego namysłu nad stanem lokalnej polityki kulturalnej, zmieniającej się nie tylko pod wpływem PPK, ale również wspomnianych czynników zewnętrznych. Dlatego, oprócz analizy dokumentów odnoszących się do realizacji konkretnych zadań, istotną częścią Raportu jest badanie opinii o współczesnym stanie białostockiej kultury. Wywiady kwestionariuszowe oraz pogłębione wywiady jakościowe, prowadzone zarówno wśród wybranych ekspertów jak i zainteresowanych kulturą mieszkańców Białegostoku, badały postawy wobec konkretnych zapisów PPK, ogólnego stanu kultury w mieście oraz perspektyw jej rozwoju w najbliższych latach.

Badanie zostało przeprowadzone w maju i czerwcu 2023 r. przez zespół badawczy Fundacji SocLab. W jego skład weszli: dr Maciej Białous, dr Małgorzata Skowrońska, dr Katarzyna Winiecka, mgr Michał J. Dąbrowski, mgr Justyna Józłowicz oraz Marta Pogorzały. Autor Raportu dziękuje im za zaangażowanie. Dziękujemy również wszystkim osobom, które wzięły udział w badaniu. Mamy nadzieję, że przyniesie ono korzyści dla białostockiej kultury oraz polityki kulturalnej prowadzonej w mieście w następnych latach.

Założenia wyjściowe

Omawiany w poniższym dokumencie „Program polityki kulturalnej Miasta Białystok na lata 2018-2022 plus” został przyjęty uchwałą Nr LI/795/18 Rady Miasta Białystok z dnia 18 czerwca 2018 r.

Realizacja Programu została oparta o trzy działania strategiczne:

- A. Doprowadzenie do rozwoju co najmniej 5 przedsięwzięć o kluczowym znaczeniu dla rozwoju życia kulturalnego miasta poprzez opracowanie i wdrożenie Programu Wydarzeń Kluczowych.
- B. Zwiększenie poziomu kompetencji kulturowych mieszkańców, pogłębienie poziomu uczestnictwa w kulturze oraz rozwinięcie oferty kulturalnej na białostockich osiedlach poprzez opracowanie i wdrożenie Programu Edukacji Kulturalnej.
- C. Zwiększenie dostępności zasobów będących w posiadaniu instytucji kultury dla osób i organizacji zewnętrznych prowadzących niekomercyjną działalność kulturalną poprzez opracowanie i wdrożenie Funduszu Współpracy.

Poza nimi wyodrębniono trzy zadania uzupełniające:

- D. Wsparcie instytucji kultury w procesie tworzenia instytucjonalnych strategii rozwoju oraz wprowadzenie ujednoczonego systemu sprawozdawczości umożliwiającego przeprowadzanie ewaluacji postępów realizacji PPK2018.
- E. Zwiększenie dostępności środków finansowych przeznaczonych na działania organizacji pozarządowych poprzez zmianę struktury otwartych konkursów dotacyjnych.
- F. Wsparcie budowy i adaptacji nowych obiektów na cele kultury oraz poprawa istniejącej infrastruktury kultury oraz powiększanie jej zbiorów i powierzchni wystawienniczej.

Głównym hasłem PPK było połączenie słów „zauważalność” i „ważne”, zapisane w postaci: „ZAUWAŻALNE”. Jak zwrócono uwagę w dokumencie, można traktować to słowo jako wyznacznik misji Programu. Polityka kulturalna powinna bowiem koncentrować się na tym co ZAUWAŻALNE, czyli istotne dla mieszkańców, budujące wizerunek miasta (na zewnątrz i do wewnątrz), dostrzegalne przez różnych interesariuszy współtworzących lokalne pole kultury. Drugim kierunkiem miało być to, co WAŻNE, czyli stwarzające warunki do rozwoju kultury, poszerzające kompetencje kulturowe mieszkańców, wzmacniające istniejące środowisko twórców i animatorów kultury. Można uznać, że oba kierunki

były nadrzędnym celem dla lokalnego pola kultury na lata 2018-2022, a realizacja zapisanych w Programie działań, miała ułatwić jego osiągnięcie.

Niniejszy dokument jest ostatnim z serii badań i działań ewaluujących PPK. Do tej pory ukazało się szereg raportów cząstkowych poświęconych poszczególnym – przytoczonym wyżej – zadaniom Programu oraz raporty podsumowujące działania w poszczególnych latach. Niniejszy dokument ma na celu ewaluację całego okresu PPK we wszystkich jego aspektach, nie tylko poszczególnych zadań, ale również realizacji misji „ZAUWAŻALNE”.

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone z wykorzystaniem kilku metod i technik badawczych zaproponowanych przez Zleceniodawcę (Urząd Miasta). Znajdzie to swoje odzwierciedlenie w strukturze Raportu. Pierwszym elementem badania była analiza wszystkich wcześniejszych dokumentów z realizacji PPK (kwartalnych, rocznych oraz końcowych każdego z zadań ujętych w Programie). W tej części zostaną więc podsumowane i syntetycznie omówione postępy poszczególnych elementów Programu w czasie oraz wypełnienie założonych wcześniej wskaźników.

Drugim elementem badań były pogłębione wywiady z ekspertami, osobami działającymi w lokalnym środowisku kultury, a jednocześnie reprezentującymi zróżnicowane pozycje i perspektywy.

Wreszcie, trzecim elementem badań był kwestionariusz on-line kierowany do wszystkich zainteresowanych mieszkańców Białegostoku, dystrybuowany m. in. z wykorzystaniem kanałów komunikacji Urzędu Miasta w Białymstoku, mediów społecznościowych czy bez mailingowych dostępnych zespołowi badawczemu.

Analiza dokumentów z realizacji PPK

Autorami i autorkami omawianych w tej części dokumentów, powstałych w latach 2019-2023, byli pracownicy Urzędu Miasta w Białymstoku oraz zewnętrzni ewaluatorzy, którzy pracowali nad poszczególnymi raportami cząstkowymi. Byli to Artur Celiński, dr Martyna Faustyna Zaniewska oraz dr Maciej Białous.

Wypełnienie założonych wskaźników PPK

Poniżej zostaną przedstawione w formie tabelarycznej wskaźniki przypisane poszczególnym zadaniom Programu wraz z ich oceną w odpowiadających im wcześniejszych raportach ewaluacyjnych.

Zadanie A. Doprowadzenie do rozwoju co najmniej 5 przedsięwzięć o kluczowym znaczeniu dla rozwoju życia kulturalnego miasta poprzez opracowanie i wdrożenie Programu Wydarzeń Kluczowych.

Wskaźnik/narzędzie	Sposób realizacji wskaźnika/narzędzia	Ocena realizacji wskaźnika wraz z uzasadnieniem
Terminowość realizacji poszczególnych etapów Programu Wydarzeń Kluczowych	Etap opracowania powinien zostać zakończony do końca maja 2019 r. Etap wdrożenia następuje od początku października 2019 r. Ewaluacja następuje w pierwszym kwartale 2023 r.	Częściowy sukces W grudniu 2019 r. podjęto decyzję o przesunięciu uruchomienia grantów wieloletnich z roku 2020 na 2021. Uruchomienie wsparcia wieloletniego nastąpiło dopiero w 2021 r.
Przeznaczenie odpowiedniej wysokości środków na realizację programu	Budżet Programu powinien wynosić nie mniej niż 1 100 000 zł rocznie	Niepowodzenie Zgodnie z założeniami, budżet Programu powinien wynosić nie mniej niż 1 100 000 zł rocznie. Wsparcie, jakie otrzymali organizatorzy wydarzeń kluczowych, jest poniżej zakładanego poziomu.

Wyznaczenie osoby/osób odpowiedzialnych za koordynację prac nad Programem Wydarzeń Kluczowych z ramienia urzędu	Formalne wyznaczenie osoby/osób odpowiedzialnych za koordynację prac nad Programem Wydarzeń Kluczowych od listopada 2018 roku.	Sukces Formalne wyznaczenie osób odpowiedzialnych za koordynację prac nad Programem Wydarzeń Kluczowych nastąpiło w listopadzie 2018 roku.
Opracowanie i realizacja planu promocji działań związanych z Programem Wydarzeń Kluczowych	Realizacja planów powinna uwzględniać liczbę treści związanych z Programem opublikowanych w mediach lokalnych oraz ogólnopolskich. Plan promocji powinien przewidywać stworzenie oddzielnej identyfikacji graficznej Programu.	Niepowodzenie Urząd Miejski w Białymstoku opracował znak graficzny Programu, który wykorzystywany był przez organizatorów wydarzeń. Trudno jednak uznać działania promocyjne za elementy widocznej i skutecznej strategii komunikacji.
Opracowanie regulaminu Programu	Wersja robocza regulaminu powinna być gotowa najpóźniej w maju 2019 r. Treść regulaminu powinna zostać poddana konsultacjom z dyrektorami miejskich i wojewódzkich instytucji kultury oraz z organizacjami pozarządowymi, które w latach 2015-2017 co najmniej dwa razy uzyskały dofinansowanie w otwartych konkursach grantowych. Finalna wersja regulaminu powinna zostać przyjęta najpóźniej we wrześniu 2019 r.	Sukces (z zastrzeżeniami) Regulamin programu został opracowany zgodnie z założeniami, następnie poddany konsultacjom i przyjęty do wdrożenia. Nie przewidziano w nim jednak sytuacji, które zdarzyły się w przyszłości, tj. rezygnacja organizatora z podpisania umowy na finansowanie wydarzenia oraz rezygnacja organizatora z organizacji wydarzenia. Powyższe miało znaczący wpływ na fakt iż finalnie nie udało się wykreować zakładanych pięciu wydarzeń kluczowych.
Prowadzenie debaty publicznej wokół programu i spodziewanych efektów	Na etapie opracowania Programu powinna się odbyć co najmniej jedna debata publiczna poświęcona pożądanym efektom działania Programu.	Sukces Urząd Miejski w Białymstoku organizował i prowadził spotkania dotyczące PPK oraz Programu Wydarzeń Kluczowych, w trakcie których dyskutowano o założeniach oraz spodziewanych efektach programu.

Wieloletnie wsparcie finansowe	Zapewnienie formalnej możliwości finansowania w trybie trzyletnim.	Sukces (z zastrzeżeniami) Organizatorzy otrzymali zakładane wieloletnie wsparcie finansowe. Należy jednak zaznaczyć, iż w grudniu 2019 r. zdecydowano się przesunąć wdrażanie wsparcia o rok.
Liczba osób - twórców kultury miejskiej, dziennikarzy, decydentów i innych liderów opinii biorących udział w procesie selekcji	Maksimum to 100 osób reprezentujących wszystkie kluczowe grupy.	Sukces Powołany Zespół 100 skupił, zgodnie z zamierzeniami, twórców kultury miejskiej, dziennikarzy, decydentów i innych liderów opinii.
Obecność reprezentantów wszystkich kluczowych grup w gronie osób dokonujących pierwszej selekcji	W selekcji powinni uczestniczyć przedstawiciele środowisk twórców kultury miejskiej, dziennikarzy, decydentów i innych liderów opinii.	Sukces W gronie osób dokonujących pierwszej selekcji wydarzeń kluczowych, zgodnie z założeniami, obecni byli przedstawiciele wszystkich kluczowych grup, tj. przedstawiciele środowiska twórców kultury miejskiej, dziennikarze, decydenci oraz inni liderzy opinii.
Wykreowanie co najmniej 5 kluczowych wydarzeń kulturalnych.	Ocena końcowa powinna opierać się na takich wskaźnikach, jak: - liczba recenzji w mediach ogólnopolskich, - osiągnięte zasięgi w social mediach, - obecność danego wydarzenia w odpowiednich rankingach, - umiejętność przyciągania artystów o uznanej pozycji w kraju i poza jego granicami, - liczba widzów (a zwłaszcza procentowy jej wzrost). Ocena danego wydarzenia powinna być oparta również na osiągnięciu zakładanych przez samych jego organizatorów celów.	Niepowodzenie Rezygnacja organizatora Festiwalu "Biała Czysta Kulturalna" ze wsparcia trzyletniego oraz rezygnacja Opery i Filharmonii Podlaskiej z organizacji "Halfway Festival" spowodowały, iż niemożliwym stało się zrealizowanie kluczowego wskaźnika - tj. wykreowanie co najmniej pięciu wydarzeń kluczowych.

Zadanie B. Zwiększenie poziomu kompetencji kulturowych mieszkańców, pogłębienie poziomu uczestnictwa w kulturze oraz rozwinięcie oferty kulturalnej na białostockich osiedlach poprzez opracowanie i wdrożenie Programu Edukacji Kulturalnej (dalej: PEK).

Ewaluator w opublikowanym w marcu 2020 r. raporcie rocznym (za rok 2019) zaproponował, by w zaistniałej sytuacji kryzysowej przenieść opracowanie PEK na kolejne lata (po 2024 r.). Prezydent Miasta Białegostoku zaakceptował rekomendację z Raportu. W związku z powyższym, opracowywanie Programu Edukacji Kulturalnej powinno nastąpić w kolejnym okresie strategicznym, przy współpracy wszystkich podmiotów prowadzących działalność kulturalną i edukacyjną na terenie miasta. Informacja o tym została przekazana podmiotom uczestniczącym w opracowywaniu Programu.

Zadanie C. Zwiększenie dostępności zasobów będących w posiadaniu instytucji kultury dla osób i organizacji zewnętrznych prowadzących niekomercyjną działalność kulturalną poprzez opracowanie i wdrożenie Funduszu Współpracy.

Wskaźnik/narzędzie	Sposób realizacji wskaźnika/narzędzia	Ocena realizacji wskaźnika wraz z uzasadnieniem
Terminowość realizacji poszczególnych etapów realizacji Funduszu Współpracy	Etap opracowania zasad Funduszu powinien zakończyć się w drugim kwartale 2019 r. Wdrożenie powinno nastąpić od stycznia 2020 r. Ewaluacja jest zaplanowana na drugą pierwszą kwartał 2022 r.	Sukces Wszystkie kluczowe etapy zaznaczone w PPK zostały wprowadzone terminowo.
Stworzenie regulaminu działania Funduszu.	Regulamin powinien zostać wypracowany przy zaangażowaniu przedstawicieli wszystkich instytucji kultury działających w mieście oraz reprezentantów przynajmniej 5 organizacji pozarządowych oraz 5 stypendystów miasta Białystok.	Sukces Regulamin został stworzony w odpowiednim czasie oraz przy zaangażowaniu interesariuszy wymaganych przez PPK.
Organizacja szkoleń dla beneficjentów Funduszu Współpracy	Organizacja co najmniej dwóch szkoleń (w tym jednego otwartego dla wszystkich zainteresowanych). Przeszkolenie wszystkich pracowników instytucji kultury odpowiedzialnych za wdrożenie Funduszu Współpracy.	Sukces Odbyło się jedno szkolenie dla pracowników instytucji (we wrześniu 2019 r.). Co prawda PPK zakładał organizację co najmniej dwóch takich szkoleń, jednak po konsultacjach zdecydowano, że zamiast

		tego zostanie przygotowany specjalny przewodnik „Współtworzenie kultury znów jest proste” wyjaśniający wszystkie aspekty związane z korzystaniem z Funduszu Współpracy – zarówno po stronie instytucji, jak i pozostałych interesariuszy.
Upublicznianie i aktualizowanie informacji na temat dostępności infrastruktury i sprzętu.	Informacje są aktualne i łatwo dostępne na stronie www danej instytucji.	Sukces (z zastrzeżeniami) Informacje dotyczące dostępności infrastruktury i sprzętu oraz zasad działania Funduszu Współpracy są dostępne na stronach internetowych instytucji kultury, które do niego przystąpiły. W dokumentach zestawiających dostępne zasoby nie ma natomiast informacji dotyczących aktualności (w rodzaju „zasoby dostępne w roku XXXX” lub „dokument ważny od...”), przez co wpisane w PPK założenie „informacje są aktualne” nie może być zweryfikowane z poziomu interesariusza.
Instytucje dopilnowują obowiązku kwartalnej sprawozdawczości z realizacji planu współpracy i wykorzystania środków z Funduszu.	Sprawozdania pozwalają na analizę zmian w realizacji działań związanych z Funduszem Współpracy. Sprawozdania są publiczne.	Sukces Instytucje zaangażowane w program sprawozdają realizację planu
Beneficjentami Funduszu są organizacje pozarządowe, stypendyści, indywidualni twórcy i animatorzy kultury	Sprawozdania instytucji pokazują, że instytucje nawiązywały współpracę z reprezentantami tych grup. Na początek każdego roku etapu wdrożenia FW każda instytucja – na podstawie własnych doświadczeń – ustala własne wskaźniki sukcesu.	Sukces Instytucje ustalają i wypełniają wskaźniki sukcesu.

oraz grupy nieformalne.		
-------------------------	--	--

Zadanie D. Wsparcie instytucji kultury w procesie tworzenia instytucjonalnych strategii rozwoju oraz wprowadzenie ujednoczonego systemu sprawozdawczości umożliwiającego przeprowadzanie ewaluacji postępów realizacji PPK2018.

Wskaźnik/narzędzie	Sposób realizacji wskaźnika/narzędzia	Ocena realizacji wskaźnika wraz z uzasadnieniem
Terminowość realizacji poszczególnych etapów realizacji tego działania.	Prace nad tworzeniem instytucjonalnych strategii rozwoju powinny zakończyć się w grudniu 2020 r. Wdrożenie tego działań powinno zacząć się w styczniu 2021 r. Ewaluacja jest zaplanowana na czwarty kwartał 2022 r.	Sukces Poszczególne etapy działania były realizowane terminowo.
Opracowanie zasad przyznawania dotacji celowych na opracowanie strategii instytucji	Urząd Miejski we współpracy z dyrektorami instytucji kultury opracowuje zasady przyznawania środków w formie dotacji celowych. Zasady powinny obejmować harmonogram realizacji, format i zakres strategii oraz ich związek z PPK2018. Zasady powinny zostać ustalone do końca czerwca 2020 r.	Sukces Działanie zrealizowano terminowo
Postępy w realizacji strategii dla kolejnych instytucji kultury	Do połowy 2022 r. powinny zostać opracowane co najmniej trzy strategie.	Sukces (z zastrzeżeniami) Pojawiło się opóźnienie w opracowaniu strategii Muzeum Pamięci Sybiru, nie stwarzało to jednak ryzyka nieukończenia dokumentu przed końcem PPK, a więc nie wpłynęło poważnie na realizację Zadania.
Zakres merytoryczny strategii instytucjonalnych	Strategie powinny wykraczać poza kadencję dyrektora i stanowić podstawę do formułowania oczekiwań wobec kolejnych dyrektorów. Każda strategia powinna wytyczać kierunki działań obejmujących takie kwestie jak: uczestnictwo w kulturze, zaangażowanie w realizację strategii i programów miejskich (jak PPK2018),	Sukces Dokument strategiczny Muzeum Pamięci Sybiru w kształcie dostępnym ewaluatorowi (pierwsza połowa grudnia 2022 r.) nie spełniał oczekiwań i wymagał podjęcia działań naprawczych, co zostało zapisane w częściowym raporcie

	współpraca z podmiotami i osobami zewnętrznymi, kompetencje kadry, jakość wydarzeń kulturalnych.	ewaluacyjnym, gdzie wskaźnik opisano jako częściowy sukces (wskaźnik osiągnięty częściowo). Działania naprawcze zostały podjęte, w związku z czym wskaźnik osiągnięto z sukcesem.
Opracowanie systemu sprawozdawczości	System sprawozdawczości powinien zostać przygotowany w wyniku kooperacji dyrektorów instytucji kultury na podstawie wytycznych przygotowanych przez Urząd Miejski. Projekt funkcjonalności systemu powinien zostać przedstawiony do końca marca 2019 r. Projekt ten powinien zostać wcielony w życie do końca 2020 r. w formie pilotażowej. Od początku 2020 r. system powinien pracować i oferować pełną funkcjonalność. Przed uruchomieniem systemu w pełni swojej funkcjonalności niezbędne jest przeszkolenie wszystkich pracowników instytucji kultury odpowiedzialnych za obsługę systemu.	Sukces Zgodnie z harmonogramem system Sprawozdawczość Miejskich Instytucji Kultury – SMIK zaczął działać w 2020 r.
Zakres merytoryczny systemu sprawozdawczości	System powinien uwzględniać zarówno „twarde” dane, np. dotyczące liczby zrealizowanych działań lub frekwencji, jak też interpretację zauważonych zmian oraz opis podejmowanych działań (w tym również sposobu realizacji działań opisanych w PPK2018). System powinien być prowadzony w formie elektronicznej, aby umożliwić dokonywanie bieżącej analizy zbieranych danych bez potrzeby zlecenia opracowywania tego typu analiz na zewnątrz.	Częściowy sukces System jest prowadzony w formie elektronicznej i uwzględnia dane ilościowe („twarde”) działalności instytucji. Samorząd zrezygnował ze zbierania w ten sposób danych jakościowych („miękkich”), co było wpisane jako założenie w PPK. Samorząd wyjaśnia to posunięcie argumentując, że dane jakościowe pozyskiwane są na inne sposoby, co wydaje się uzasadnione. Takie rozwiązanie nie pozwala jednak przetestować działania potencjalnego

		<p>jednolitego narzędzia do prowadzenia różnego rodzaju sprawozdawczości i ewaluacji. Funkcjonalność narzędzia nie odpowiada w pełni założeniom.</p>
--	--	--

Zadanie E. Zwiększenie dostępności środków finansowych przeznaczonych na działania organizacji pozarządowych poprzez zmianę struktury otwartych konkursów dotacyjnych.

Wskaźnik/narzędzie	Sposób realizacji wskaźnika/narzędzia	Ocena realizacji wskaźnika wraz z uzasadnieniem
Dokonanie zmian w strukturze konkursów dotacyjnych dla NGO	Zmiany powinny zostać dokonane do końca października 2018 r.	Częściowy sukces Pomimo wprowadzania zmian, nie udało się w pełni osiągnąć zakładanej w PPK struktury wydatków w ramach otwartych konkursów dotacyjnych dla organizacji pozarządowych.
Przygotowanie i realizacja kampanii informacyjnej dla NGO dotyczących zmian w strukturze konkursów dla NGO	Kampania informacyjna powinna zostać zrealizowana w ostatnim kwartale 2018 r. Informacje o zmianach powinny dotrzeć do wszystkich organizacji ubiegających się o dofinansowanie ze środków publicznych w latach 2016–2018.	Częściowy sukces Samorząd przeprowadzał działania informacyjne, w tym o nowej strukturze konkursów dla organizacji pozarządowych, w sposób poprawny i konsekwentny, trudno jednak uznać jego działania za kampanię informacyjną.

Zadanie F. Wsparcie budowy i adaptacji nowych obiektów na cele kultury oraz poprawa istniejącej infrastruktury kultury oraz powiększanie jej zbiorów i powierzchni wystawienniczej.

W PPK nie przewidziano konkretnych wskaźników sukcesu w odniesieniu do tego zadania. Warto natomiast zauważyć, że w omawiany okresie realizowano prace związane z otwarciem Muzeum Pamięci Sybiru, nową siedzibą Galerii im. Sienkiewicza, czy remontem Galerii Arsenał Elektrownia.

Wnioski z częściowych ewaluacji PPK

Opracowywane w ostatnich latach częściowe raporty ewaluacyjne, oprócz weryfikacji stopnia realizacji wskaźników, formułowały również wnioski i rekomendacje dotyczące każdego z ostatecznie realizowanych w ramach Programu zadań. Poniżej zostaną one zestawione i pokrótce omówione.

Zadanie A. Doprowadzenie do rozwoju co najmniej 5 przedsięwzięć o kluczowym znaczeniu dla rozwoju życia kulturalnego miasta poprzez opracowanie i wdrożenie Programu Wydarzeń Kluczowych.

Jak pokazało tabelaryczne zestawienie realizacji wskaźników, zadanie A, to jest Program Wydarzeń Kluczowych, zakończyło się przynajmniej częściowym niepowodzeniem. W związku z tym, należy szczególnie przyjrzeć się jego przyczynom i znaczeniu. Poniżej zostaną zaprezentowane opinie zewnętrznego ewaluatora z raportu częściowego:

- Kluczowa okazała się kwestia finansowania Programu. **Niepowodzeniem okazał się poziom wsparcia dla wydarzeń kluczowych.** Został on znacząco pomniejszony w stosunku do pierwotnych założeń. Należy przy tym podkreślić, że decyzje o zmniejszeniu finansowania zostały podjęte na etapie opracowywania i uchwalania budżetu Białegostoku na rok 2020, a więc jeszcze przed wybuchem pandemii SARS-CoV-2. Władze samorządowe argumentowały tę decyzję ograniczeniami finansowymi. Oficjalne informacje na ten temat były jednak lakoniczne, a dyskusja w środowisku lokalnej kultury ograniczona, co z pewnością nie wpłynęło na komfort i poczucie bezpieczeństwa organizatorów wydarzeń kluczowych.
- Równoległe z obniżeniem poziomu finansowania zdecydowano również o **opóźnieniu wdrożenia Programu wobec pierwotnych założeń.** W grudniu 2019 r. podjęto decyzję o przesunięciu uruchomienia grantów wieloletnich z roku 2020 na 2021. Uruchomienie wsparcia wieloletniego nastąpiło dopiero w 2021 r.
- Znaczące ograniczenia budżetowe oraz przesunięcia w czasie stawiały w wątpliwość zasadność Programu Wydarzeń Kluczowych. O ile gwarancja wieloletniego finansowania pomagała w przygotowywaniu wydarzeń, zapewniła możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne i niezbędną stabilność w okresie pandemicznym i postpandemicznym, o tyle **trudno jest mówić o tym, że przekazane środki umożliwiły wydarzeniom skok rozwojowy.**
- **Niepowodzeniem okazało się założenie wykreowania co najmniej pięciu wydarzeń o charakterze kluczowym.** W efekcie rezygnacji organizatorów wydarzeń "Biała Czysta Kulturalna" oraz "Halfway Festival" niemożliwe stało się zrealizowanie podstawowego celu programu. O ile Urząd Miasta

nie miał bezpośredniego wpływu na tę sytuację, o tyle nie był przygotowany do przeciwdziałania jej negatywnym skutkom. Ewaluator rekomendował, aby w przyszłości regulamin Programu umożliwił dokonanie wyboru uzupełniającego lub objęcie wsparciem jako wydarzenie kluczowe kolejnych inicjatyw z listy rankingowej.

- Program Wydarzeń Kluczowych miał być tym elementem PPK, który w dużym stopniu przyczyni się do budowy i wzmacniania pozytywnego wizerunku białostockiej kultury. Potencjał ten nie został wykorzystany. Jednym ze słabych punktów programu był **brak przekonującej, skutecznej i konsekwentnej komunikacji i promocji Wydarzeń Kluczowych**.

Jednocześnie rekomendowano:

- **Kontynuację Programu.** Ze względu na wyjątkowy okres, w którym realizowano Program, obniżenie poziomu finansowania oraz niemożliwość wsparcia pięciu wydarzeń, trudno jest ostatecznie mówić o skuteczności narzędzia jakim jest Program Wydarzeń Kluczowych lub jej braku.
- **Zwiększenie finansowania.** Przy zrozumieniu dla trudnej sytuacji ekonomicznej, należy uznać, że skuteczność Programu Wydarzeń Kluczowych uzależniona jest od poziomu finansowania na tyle wysokiego, aby umożliwić wytypowanym wydarzeniom nie tylko przetrwanie, ale przede wszystkim rozwój.
- **Modyfikację zasad wyboru wydarzeń.** Należy przygotować się m. in. na sytuacje wycofania się organizatorów z udziału w Programie lub zupełnej rezygnacji z organizacji danego wydarzenia.
- **Właściwą promocję Wydarzeń Kluczowych,** w duchu obowiązującego hasła PPK „ZAUWAŻALNE”. Konieczne jest wypracowanie i egzekwowanie spójnej i skutecznej strategii komunikacji i promocji wydarzeń, również z osobnym zabezpieczeniem środków finansowych na ten cel.

Zadanie C. Zwiększenie dostępności zasobów będących w posiadaniu instytucji kultury dla osób i organizacji zewnętrznych prowadzących niekomercyjną działalność kulturalną poprzez opracowanie i wdrożenie Funduszu Współpracy.

W raporcie ewaluacji Zadania C sformułowano następujące wnioski i rekomendacje:

- **Część miejskich instytucji kultury nie przystąpiło do Funduszu Współpracy lub pomimo przystąpienia nie ma historii współpracy z beneficjentami.** Przyjmując do wiadomości zróżnicowane charakterystyki działalności poszczególnych instytucji, może mieć to negatywny wpływ dla prestiżowego znaczenia tego mechanizmu oraz ogranicza realizację celu,

jakim miał być wzrost współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w różnych obszarach pola kultury.

- **Poziom finansowania zadania został obniżony w trakcie jego trwania.** Działanie takie uzasadniać mógłby fakt, że nawet ta pula nie była w latach 2020-2021 w pełni wykorzystywana. Należy jednak wziąć pod uwagę potrzebę stopniowego powiększania budżetu Funduszu do planowanych wcześniej kwot, zamiast utrzymywania go na obecnym poziomie lub dalszego okrajania go, jeśli Fundusz ma przynieść oczekiwane rezultaty w przyszłości.
- Z myślą o kondycji Funduszu Współpracy jako wciąż nowego mechanizmu oraz wsparciu oddolnych, działających niekomercyjnie środowisk kulturotwórczych, Urząd Miasta powinien **zintensyfikować działania promocyjne i upowszechniające idee Funduszu Współpracy** wśród różnych grup interesariuszy.

Zadanie D. Wsparcie instytucji kultury w procesie tworzenia instytucjonalnych strategii rozwoju oraz wprowadzenie ujednoczonego systemu sprawozdawczości umożliwiającego przeprowadzanie ewaluacji postępów realizacji PPK2018.

Wskaźniki zapisane w PPK w odniesieniu do Zadania D w zakresie wsparcia instytucji kultury w procesie tworzenia instytucjonalnych strategii rozwoju w większości zostały zrealizowane z sukcesem. Warto jednak zwrócić uwagę na następujące wnioski i rekomendacje z cząstkowych raportów ewaluacyjnych:

- Zastrzeżenia ewaluatora związane były z treścią dokumentu strategicznego Muzeum Pamięci Sybiru, który nie spełniał oczekiwanych przez PPK kryteriów. Rekomendowane działania naprawcze zostały jednak podjęte, aby dostosować dokument strategiczny do oczekiwań.
- System sprawozdawczości miejskich instytucji kultury (SMIK) nie jest w pełni funkcjonalny i wymaga pewnych modyfikacji. Rekomendowane są działania na rzecz poprawy jego funkcjonalności przy aktywnej współpracy z przedstawicielami instytucji kultury.

Zadanie E. Zwiększenie dostępności środków finansowych przeznaczonych na działania organizacji pozarządowych poprzez zmianę struktury otwartych konkursów dotacyjnych.

W przypadku tego zadania w cząstkowym raporcie ewaluacyjnym pisano o następujących wnioskach i rekomendacjach:

- Szczególną uwagę zwracano na **negatywne skutki ograniczania finansowania działań osiedlowych oraz Programu Wydarzeń Kluczowych (w tym kontekście w odniesieniu do wydarzeń tworzonych przez**

organizacje pozarządowe). Konieczność stymulowania życia kulturalnego poza centrum Białegostoku była wszak jednym z celów strategicznych PPK, a refleksja na ten temat jest dłuższa, sięgająca przynajmniej roku 2014, kiedy samorząd zlecił diagnozę oferty kulturalnej w Białymstoku. Co więcej, ewaluator twierdził, iż projekty osiedlowe – którym nadano wysoki priorytet w PPK – powinny być uznane za tym ważniejsze w okresie pandemii. W czasie ograniczonej możliwości mobilności mieszkańców, utrudnionej dostępności instytucji kultury, a także wysokiego poziomu lęku i niepewności w społeczeństwie, łatwo dostępne i bliskie mieszkańcom działania kulturalne powinny być odgórnie wspierane.

- Krytykowano opóźnienie wdrażania Programu Wydarzeń Kluczowych (por. Zadanie A).
- Rekomendowano **podjęcie aktywniejszych działań zachęcających organizacje pozarządowe do organizacji wydarzeń osiedlowych**. Zachęcano do zintensyfikowania przez samorząd działań informacyjnych i komunikacyjnych związanych z przyszłością Programu, przy jednoczesnym zachęcaniu innych interesariuszy do inicjowania kontaktów z samorządem.

Wnioski ogólne z ewaluacji za poszczególne lata obowiązywania PPK

Dotychczas zwrócono uwagę na ewaluację poszczególnych zadań w ramach PPK, zarówno jeśli chodzi o poziom osiągnięcia założonych wskaźników jak i ogólne wnioski i rekomendacje na przyszłość. Aby dopełnić obrazu dynamiki działań podejmowanych w ramach PPK w ostatnich latach, poniżej zostaną przytoczone wybrane wnioski z rocznych ewaluacji Programu w okresie 2019-2021.

2019

- Zwracano uwagę na terminowość podejmowanych działań, co wiązano przede wszystkim z zaangażowaniem pracowników Urzędu Miasta w Białymstoku.
- Z drugiej strony, już wówczas za katastrofalne uznano przełożenie i ograniczenie finansowania Programu Wydarzeń Kluczowych i zmiany w strukturze konkursów dla organizacji pozarządowych. Spodziewano się, że to narzędzie nigdy już nie osiągnie zakładanych rezultatów, co z perspektywy czasu znalazło potwierdzenie.
- Sygnalizowano, że Urząd Miasta przyjął rolę lidera procesu wdrażania PPK, co mogło zadziałać demobilizująco na część pozostałych interesariuszy, oczekujących większej współpracy zróżnicowanych podmiotów we wdrażaniu Programu. Warto natomiast zwrócić uwagę, że w raportach cząstkowych opracowywanych w kolejnych latach, wskazywano raczej na niewystarczającą rolę liderką samorządu, co może prowadzić do bardziej

ogólnych pytań – kto czuje się odpowiedzialny za realizację polityki kulturalnej w Białymstoku? Jak kwestie odpowiedzialności są widziane przez poszczególnych interesariuszy? Kwestia ta częściowo powróci w dalszej części tekstu, przede wszystkim w omówieniu wywiadów z ekspertami i ekspertkami.

- Zastanawiano się nad koniecznością stworzenia społecznego ciała doradczego, które w formalny sposób wzięłoby na siebie część odpowiedzialności za realizację PPK. Postulat ten nie został wówczas zrealizowany, ale wciąż pozostaje bliski niektórym ekspertom i ekspertkom, którzy udzielili wywiadów zespołowi badawczemu. Pokazuje to, że kwestia modelu zarządzania PPK pozostała nierozwiązana i nadal można ją uznać za istotną.
- Już wówczas zwracano uwagę, że dużą słabością procesu wdrażania PPK jest sposób jego komunikowania. Ograniczono się przede wszystkim do standardowych działań wykorzystujących stronę internetową Urzędu Miejskiego oraz wypracowane przez lata kontakty ze środowiskiem twórców i animatorów kultury miejskiej, co można odczytać jako pominięcie wymiaru „ZAUWAŻALNE”. Zarzut ten powtarzał się następnie w raportach cząstkowych dotyczących poszczególnych zadań PPK.
- Wobec trudnej sytuacji finansowej oraz pandemii zaproponowano przeniesienie w czasie budowy Programu Edukacji Kulturalnej na kolejny okres strategiczny (po 2024 roku). Postulat ten zrealizowano.

2020

- W ewaluacji rocznej zwrócono uwagę, że pomimo nagłych, negatywnych zmian w sektorze kultury związanych z pandemią, większość działań podejmowanych w ramach PPK realizowano w sposób terminowy.
- Negatywnie oceniano ograniczenie finansowania poszczególnych zadań.
- Postulowano przemyślenie formuły Programu Wydarzeń Kluczowych w możliwie szerokim gronie interesariuszy.
- Ponownie zwracano uwagę na niewykorzystany potencjał komunikacyjny i promocyjny związany z PPK.
- Krytykowano brak zajęcia wyraźnej pozycji lidarskiej samorządu, który – biorąc pod uwagę złożoność sytuacji pandemicznej – powinien aktywniej dążyć do osadzenia misji i wizji PPK w nowym kontekście. W związku z tym postulowano utworzenie możliwie szerokiej platformy dialogu i planowania, obejmującej różnych interesariuszy.

2021

Roczny raport ewaluacyjny za rok 2021 przyniósł wnioski niemalże takie same jak raport z roku poprzedniego, pomimo tego, że okres największych problemów i ograniczeń związanych z pandemią należał już do przeszłości.

Pokazuje to, że na szereg problemów i wyzwań związanych z PPK ewaluatorzy zwracali uwagę nie tylko niemalże od początku jego funkcjonowania, ale również na przestrzeni kilku lat, obejmujących zarówno okres przed pandemią, czas największych ograniczeń działalności sektora kultury oraz okres powolnego powrotu do nowej normalności. Problemy te można podsumować jako dotyczące:

- niewystarczającego poziomu finansowania poszczególnych zadań,
- nieskutecznej komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej związanej z PPK,
- braku korekt dotyczących zarządzania Programem wobec pojawiających się czynników zewnętrznych znacznie destabilizujących sektor kultury.

Brak zdecydowanej reakcji samorządu na wnioski płynące z raportów ewaluacyjnych, nawet w postaci klarownego, upowszechnionego przekazu mówiącego z jakich powodów realizacja rekomendacji nie jest możliwa, należy uznać za jedną z istotnych porażek PPK.

Powyższe punkty pokazują, że Program miał problemy zarówno w wymiarze WAŻNE (ograniczenia finansowania, wzmocnienie lokalnego środowiska kultury) jak i ZAUWAŻALNE (komunikacja i promocja). Przedstawione poniżej wyniki badań jakościowego i ilościowego pokazują, że konkretne działania PPK, po kilku latach jego obowiązywania, nie są powszechnie rozpoznawane nawet wśród osób silnie zaangażowanych w białostocką kulturę.

Innymi słowy, o ile część zadań zostało zrealizowanych z sukcesem pod względem osiągnięcia założonych wskaźników (Zadania C, D, E), o tyle trudno jest przyznać, że jednoznacznie przybliżyły one białostocką kulturę do celu zawartego w misji PPK, to jest do jej ważności i zauważalności.

Badanie jakościowe – wywiady z przedstawicielami białostockiej kultury

Uwagi wstępne

Jednym z założonych przez Urząd Miasta elementów badania ewaluacyjnego miało być przeprowadzenie przynajmniej 30 pogłębionych wywiadów indywidualnych z przedstawicielami środowiska białostockiej kultury.

Dobór osób badanych przeprowadzono w taki sposób, aby w tym gronie znaleźli się przedstawiciele kadry zarządzającej wszystkich instytucji kultury, których organizatorem jest miasto Białystok, a także osoby w różny sposób zaangażowane w lokalne pole kultury. Zespołowi badawczemu zależało na możliwej różnorodności perspektyw, w związku z czym wywiady przeprowadzono z przedstawicielami organizacji pozarządowych, politykami szczebla samorządowego, artystami, akademikami i przedstawicielami lokalnych mediów. Osoby, z którymi rozmawiano reprezentowały też różne obszary działalności kulturalnej, m. in. literaturę, teatr, sztuki plastyczne, fotografię, muzykę, taniec. Zadbano również o głos przedstawicieli grup mniejszościowych działających w Białymstoku. Łącznie zrealizowano 31 rozmów.

Poniżej zostaną przedstawione wnioski płynące z przeprowadzonych wywiadów. Opis został podzielony tematycznie, w zgodzie z głównymi wątkami poruszonymi w rozmowach. Należały do nich zarówno kwestie oceny konkretnych zapisów PPK jak i sprawy bardziej ogólne, na podstawie których badacze starali się lepiej zrozumieć skuteczność wdrażania ducha PPK zapisanego w dwóch hasłach – WAŻNE oraz ZAUWAŻALNE. Dyspozycje do wywiadów zostały skonstruowane w taki sposób, aby jednocześnie mogły służyć jako pomoc i punkt wyjścia do planowania działań z zakresu polityki kulturalnej w Białymstoku w kolejnych latach.

Wnioski z rozmów z przedstawicielami lokalnej kultury zostaną zaprezentowane w sposób syntetyczny, w niewielkim stopniu ilustrowany dosłownymi cytatami osób badanych. Spowodowane jest to przede wszystkim dbałością o zachowanie poufności rozmów. Należy bowiem pamiętać, że w lokalnym środowisku kultury przytaczanie cytatów, przede wszystkim dłuższych fragmentów wypowiedzi, może być dla czytelników potencjalną wskazówką dotyczącą personaliów rozmówców.

Warto również zauważyć, że ogólny wydźwięk przeprowadzonych rozmów w dużej mierze można powiązać z miejscem, jakie rozmówcy zajmują w lokalnym polu kultury. W przypadku rozmów z reprezentantami miejskich instytucji kultury oraz przedstawicielami władz samorządowych charakterystyczna była postawa, którą można określić jako **urzędowy optymizm**. Takie spojrzenie na sprawy lokalnej kultury może wiązać się z bardziej stabilną pozycją zajmowaną w środowisku, ale – być może – również z profesjonalną potrzebą afirmowania miejskiej polityki kulturalnej. Badanych, którzy zajmują inne, pozainstytucjonalne pozycje, zgrubnie podzielić można na dwie kategorie. Pierwszą z nich cechowała **postawa wyrozumiała**, którą można scharakteryzować również jako życzliwą krytykę. W opinii tych osób, nawet jeśli szereg konkretnych rozwiązań w lokalnej kulturze nie jest optymalnych, to ogólny kierunek PPK jest słuszny. Poszczególne działania podejmowane przez miasto mogą być oceniane jako nieskuteczne lub błędne, ale rozmówcy nie zakładają tu złej woli, przyznając decydującym duży kredyt zaufania. Drugą z kategorii można natomiast określić jako **postawę krytyczną**, która opierała się na konsekwentnej krytyce polityki kulturalnej miasta. Mogła być ona prowadzona z różnych pozycji, ale wydaje się najbardziej typowa dla części środowisk twórczych oraz organizacji pozarządowych.

Oczywiście, przedstawiony wyżej podział ma przede wszystkim wartość analityczną. Nie jest bowiem tak, że w lokalnym polu kultury faktycznie funkcjonują trzy środowiska, które inaczej patrzą na kwestie poruszane w wywiadach. Konkretnie wypowiedzi rozmówców pokazują, że sojusze, sympatie i antypatie w lokalnym polu kultury są zmienne i często nieoczywiste. Co więcej, granice pomiędzy wspomnianymi wyżej kategoriami bywają płynne, a niektórzy przedstawiciele kultury instytucjonalnej również wypowiadali opinie jednoznacznie krytyczne wobec zastanego stanu rzeczy. Niemniej, podział ten dość dobrze oddaje różnice w temperaturach i kluczowych wątkach prowadzonych rozmów, w związku z czym będzie on powracał w dalszej części tekstu, dotyczącej konkretnych elementów diagnozy kultury w Białymstoku oraz ewaluacji PPK.

Ogólne opinie na temat polityki kulturalnej w Białymstoku

We wstępie do „Programu Polityki Kulturalnej Miasta Białostok na lata 2018-2022 plus” zapisano, że nie jest to „plan totalny, który obejmuje swoim zasięgiem cały obszar kultury i ma ambicję regulować wszelkie działania prowadzone w ramach miejskiej polityki kulturalnej. [Program] powstał jako rodzaj przewodnika wytyczającego konkretną drogę umożliwiającą osiągnięcie celu. Nie zabrania

jednak poszukiwania alternatywnych sposobów realizacji wizji kultury zapisanej w PPK2018. Dokument ten dotyczy bowiem kultury – ta zaś potrzebuje przestrzeni do eksperymentowania i swobodnego wzrostu”.

W związku z powyższym, jedną z ważnych kwestii poruszonych podczas wywiadów było to, w jaki sposób osoby badane widzą faktyczne zaangażowanie i kierunki prowadzenia polityki kulturalnej przez miasto Białystok w ostatnich latach. Pytania skupiały się na tym, czy – nie patrząc w zapisy oficjalnych dokumentów – badani są w stanie powiedzieć jakie są ich zdaniem najważniejsze cele obecnie prowadzonej polityki kulturalnej, kto te cele wyznacza oraz jak wygląda stan dialogu na temat kultury w Białymstoku.

Omówienie odpowiedzi warto rozpocząć od przytoczenia krótkiego, choć symptomatycznego dwugłosu. Jeden z przedstawicieli miejskiej instytucji kultury wyraził w wywiadzie opinię, że w środowisku ludzi kultury prawdopodobnie panuje spójny pogląd, co do tego, jakie są główne cele polityki kulturalnej. W innej rozmowie, reprezentant organizacji pozarządowej stwierdził natomiast, że w Białymstoku zdecydowanie takiej spójności nie ma. To proste zestawienie opinii prowadzi do dwóch problemów, które będą powracać w dalszej części tekstu:

- Na ile udało się przełamać diagnozowaną na etapie przygotowań do PPK atomizację i wzajemnie nierozpoznawanie się poszczególnych interesariuszy w lokalnym polu kultury?
- Na ile skutecznie miasto komunikowało o swojej polityce kulturalnej?

Rozkład odpowiedzi ze wszystkich wywiadów potwierdza raczej intuicję przedstawiciela organizacji pozarządowych. Nie brakło np. wypowiedzi, w których rozmówcy mówili wprost, że nie widzą, nie rozpoznają żadnych konkretnych celów polityki kulturalnej. W części wywiadów pojawiały się przekonania, że miasto widzi w kulturze przede wszystkim mechanizm promocyjny i to jest celem nadrzędnym (przy czym jednocześnie często zwracano uwagę na ograniczoną skuteczność promocji lokalnej kultury na zewnątrz, poza Białymstokiem). Rozmówcy reprezentujący postawę krytyczną sugerowali, że faktycznym celem polityki kulturalnej jest reprodukcja istniejącej struktury – podtrzymywanie życia instytucji kultury bez głębszej refleksji na kierunkami i skutecznością ich działań lub przyjęcie logiki biurokratycznej, dla której wypełnianie założonych wskaźników jest celem samym w sobie. W istocie, jedynie nieliczne głosy, przede wszystkim ze strony instytucji kultury, nawiązywały do wypowiedzianych w PPK wartości takich jak „zauważalność” i „ważność” kultury, bądź integracja lokalnych środowisk kulturotwórczych.

W literaturze socjologicznej dotyczącej systemu norm i wartości odnaleźć można rozróżnienie pomiędzy wartościami uznawanymi (deklarowanymi), a odczuwanymi, czy realizowanymi. Charakterystycznym wątkiem krytycznym,

powracającym w wielu wywiadach, był odczuwany przez badanych rozdźwięk pomiędzy deklaracjami, a rzeczywistym zainteresowaniem władz światem kultury. Zwracano uwagę, że wśród decydentów brakuje rzeczywistego „czucia” kultury, chęci głębszej refleksji nad kulturą w mieście, która wykraczałaby poza sferę ekonomiczną czy promocyjną. Mówiono o braku prawdziwej troski, priorytetyzowaniu prostej rozrywki czy sportu (w czasie realizacji badania żywa medialnie była kwestia miejskiego dofinansowania klubu Jagiellonia), czy o „polityce pozorów”. Do rangi symbolu urastają przytaczane w różnych konfiguracjach anegdoty o decydentach, którzy tracą zainteresowanie wydarzeniami tuż po tym jak zostaną na nich sfotografowani. Z drugiej strony należy oddać, że jednoznacznie pozytywnie została oceniona praca i zaangażowanie pracowników Urzędu Miejskiego odpowiedzialnych za kulturę (co jest zbieżne z wnioskami wcześniejszych raportów ewaluacyjnych PPK). Oczywiście, jak zauważono w kilku rozmowach, postawa władzy wobec kultury prawdopodobnie nie wyróżnia negatywnie Białegostoku na tle innych polskich miast, sprawia jednak, że realizacja wizji zapisanej w PPK jest trudniejsza. Innymi słowy, odwołując się do metafory, za literą prawa nie zawsze nadąży duch.

Rozmówcy przychylniej oceniający działania decydentów zwracają natomiast uwagę na to, że są oni zawsze gotowi do kontaktu i wysłuchania środowiska, a nawet „może trochę bardziej pozwalają na podejmowanie śmiałych i ważnych tematów w instytucjach kultury” [15MP]¹. Tego rodzaju głosy często zwracały jednocześnie uwagę na niebezpieczeństwa związane z nasilającymi się od kilku lat w Polsce procesami upolityczniania i centralizacji kultury, na których tle działania białostockich władz samorządowych były oceniane pozytywnie. Przykładem takiego głosu jest np. wypowiedź: „Nam się lepiej z Miastem pracuje niż kiedykolwiek indziej. [...] nie czuję jakiejś opresji, nie czuję nacisków, że ktoś mi tutaj próbuje coś od góry” [18KI].

Wątki te wiążą się naturalnie z kwestią oceny obecnego stanu dialogu o kulturze w mieście. Opinie na jego temat również są zróżnicowane, a najważniejsze z punktu widzenia PPK wątki można przedstawić następująco:

- Możliwości prowadzenia dialogu istnieją, natomiast zdecydowanie brakuje przełożenia dyskusji na konkretne działania. Na dłuższą metę jest to zniechęcające, szczególnie dla osób od długiego czasu działających w polu kultury.
- W opinii części krytyków wynika to z niewystarczającej chęci do podejmowania działań przez decydentów miejskich, podczas gdy inni

¹¹ Sygnatury cytatów zostały przygotowane według wzoru: numer wywiadu, płeć (K – kobieta, M – mężczyzna), pozycja w polu (I – instytucjonalna, P – pozainstytucjonalna). Dla przykładu 15MP oznacza wywiad numer piętnaście, przeprowadzony z mężczyzną (M), przedstawicielem kultury pozainstytucjonalnej (P).

rozmówcy zwracali również uwagę na partykularyzm, niekonkretność lub nierealność głosów płynących często ze środowisk pozainstytucjonalnych.

- Według powtarzających się w różnych rozmowach wypowiedzi, wiceprezydent miasta oraz miejscy radni są otwarci na rozmowy z przedstawicielami środowiska, nie jest natomiast jasne, czy te ścieżki komunikacji są znane i dostępne wszystkim interesariuszom („Wielu osobom z mniejszym doświadczeniem, które chcą coś zrobić, to do głowy by nie przyszło, że [...] jeśli ja chcę coś zrobić to muszę się umówić z wiceprezydentem od kultury” [16MP]) oraz na ile pomaga to w realizacji założeń PPK (np. przeciwdziałaniu atomizacji środowiska kultury w Białymstoku).

To, co WAŻNE

Badani byli również pytani o szereg kwestii dotyczących wagi, jaką przykłada się w Białymstoku do życia kulturalnego, kierunków rozwoju lokalnej kultury, czy też kwestii zaspokojenia kulturalnych potrzeb mieszkańców.

W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę, że większość osób badanych zgadza się, że ogólnie rzecz biorąc kultura w Białymstoku się rozwija, nawet jeśli nie są zadowoleni z dynamiki rozwojowej poszczególnych dziedzin kultury czy kategorii wydarzeń. Mówiąc o rozwoju, badani rozumieją go przede wszystkim na trzech płaszczyznach, a oceny każdej z nich mogą być zróżnicowane.

Pierwszą z nich jest rozwój instytucji i infrastruktury. W tym kontekście bardzo często zwracano uwagę na Muzeum Pamięci Sybiru. Większość badanych jest zgodna, że ze względu na skalę inwestycji oraz jej profil jest to bardzo ważny nowy gracz na kulturalnej mapie Białegostoku. Z drugiej strony, należy zwrócić uwagę, że opinie na temat dotychczasowej działalności Muzeum były bardzo mieszane. W niemal równych proporcjach pojawiały się głosy chwalebne działania instytucji oraz ostrzegające przed niewykorzystywaniem lub wręcz zaprzepaszczaniem jej potencjału. W kontekście wymiaru „WAŻNE”, bardziej krytyczni rozmówcy zastanawiali się nad tym, co zrobić, aby działalność Muzeum była ważna nie tylko z perspektywy wspólnoty narodowej (pamięci Sybiru), ale również dla mieszkańców Białegostoku. W kontekście rozwoju infrastruktury często zwracano również uwagę na rozwój galerii im. Sleńdzińskich, przede wszystkim nowej siedziby w dawnym budynku Archiwum Państwowego, z którą osoby badane zazwyczaj wiązały nadzieje na ciekawą ofertę. Stosunkowo często przywoływano również placówkę komercyjną, czyli Nie Teatr, jako nowe, cieszące się zainteresowaniem białostoczan miejsce. Badani na tym przykładzie zwracali uwagę na istniejące w mieście zapotrzebowanie na scenę impresaryjną.

W pojedynczych rozmowach pojawiały się również nawiązania do przestrzeni Elektrowni oraz Uniwersyteckiego Centrum Kultury jako potencjalnie ważnych, ale nie do końca wykorzystanych.

Drugą z płaszczyzn jest rozwój wydarzeń. W tym aspekcie często zwracano uwagę na rosnącą profesjonalizację oferty kulturalnej, przy jednoczesnym przesunięciu akcentów w kierunku wydarzeń rozrywkowych albo kontynuacji znanych już formatów. Zdaniem części badanych bolączką jest brak przestrzeni dla ciekawych nowych inicjatyw, co częściowo związane jest zresztą z kolejnym wątkiem, czyli kapitałem ludzkim i organizacyjnym.

Trzecią z płaszczyzn jest rozwój podmiotów organizujących życie kulturalne. Co ciekawe, rozmówcy reprezentujący instytucje kultury częściej zwracali uwagę na dużą liczbę podmiotów zaangażowanych w takie działania. Wielu rozmówców, reprezentujących różne perspektywy mówiło jednocześnie o odpływie zdolnych, kreatywnych ludzi z miasta oraz problemach – lub też braku rzeczywistych starań – z zainteresowaniem młodych ludzi ofertą kulturalną w Białymstoku. Z pewnością problem odpływu jednostek, zarówno potencjalnych twórców jak i uczestników kultury, nasilił się za sprawą pandemii, należy jednak zwrócić uwagę, że część rozmówców łączyło sens PPK z próbami przeciwdziałania niekorzystnym skutkom takich procesów. Bardziej krytycznie nastawieni badani, reprezentujący przede wszystkim perspektywę pozainstytucjonalną, mówili wprost o ograniczaniu liczby wydarzeń kulturalnych, ich zasięgu oraz znaczenia, interpretując swoje spostrzeżenia jako wskaźnik pogarszającej się sytuacji w polu kultury.

Można więc wrócić do spostrzeżenia, że choć w opinii wielu badanych kultura w Białymstoku się rozwija, to jednak w sposób nierównomierny i nieplanowy. Wiele zależy od przypadku, determinacji poszczególnych jednostek lub grup, pomysłowości w pozyskiwaniu środków. W niektórych wywiadach, przede wszystkim z osobami reprezentującymi środowiska twórców niezależnych (np. [8KP], [13KP], [17KP]), dało się rozpoznać wyobrażenie o białostockiej kulturze znajdującej się w gorszej miejskich instytucji. Sztywna rama profili poszczególnych placówek, do których kierowana jest większość miejskiego budżetu na działania kulturalne powoduje, że obszary kultury, które nie wpisują się wprost w te profile mają bardzo ograniczone możliwości rozwoju. W wywiadach zwracano również uwagę na dodatkowe usztywnienie struktury spowodowane tym, że instytucjami miejskimi zarządzają w większości dyrektorzy z długim stażem, co oprócz swoich zalet, może również oznaczać przywiązanie do utartych ścieżek lub ograniczanie możliwości kreatywnych działań pracowników niższego szczebla.

Innym aspektem wymiaru „WAŻNE” jest również to, do kogo kierowana jest oferta kulturalna i jakie potrzeby zaspokaja. W podzielanej przez dużą część rozmówców opinii, najbardziej zaspokajane są potrzeby masowej rozrywki, realizowane

poprzez koncerty plenerowe, festyny i jarmarki, miejskie potańcówki itp. W przypadku rozmów na temat konkretnych grup odbiorców stosunkowo często powracano do dwóch kategorii wiekowych, to jest seniorów i młodzieży. Odnośnie oferty dla seniorów, zwracano np. uwagę na ryzyko tzw. gettoizacji tej grupy [26KP] poprzez profilowanie oferty w taki sposób, że staje się ona nieatrakcyjna dla innych pokoleń mieszkańców Białegostoku. Problem oferty mogącej przyciągnąć do aktywnego uczestnictwa młodzież pojawił się w wielu wywiadach, ale trosze rzadko towarzyszyły konkretne propozycje, w jaki sposób należałoby działać. Zwracano przede wszystkim uwagę na konieczność otwarcia się na nowe formy wydarzeń oraz skuteczniejsze sposoby komunikacji. Jeśli jest to trudne, to nie tylko ze względu na specyfikę praktyk kulturowych współczesnej młodzieży, ale również – być może, jak sugerowali niektórzy badani – stosunkowej sztywności instytucji kultury.

To, co ZAUWAŻALNE

Program Polityki Kulturalnej miał w założeniach zadbać o to, aby kultura w mieście była bardziej zauważalna, zarówno do wewnątrz, to jest dla lokalnego środowiska kultury oraz mieszkańców Białegostoku oraz na zewnątrz, to jest poza granicami miasta. Osoby badane, pytane o to, co jest zauważalne, jaki jest obecny wizerunek białostockiej kultury, zwracały uwagę na rozmaite aspekty. Nierzadko były to miejsca, czy wydarzenia, z którymi są bezpośrednio związani, co oczywiście nie powinno zaskakiwać. Rozproszenie odpowiedzi sugeruje jednak raczej brak wyraźnego, dominującego przekonania o tym, że w Białymstoku są jakieś flagowe instytucje oraz kluczowe (sic!) wydarzenia.

W kontekście budowania pozytywnego wizerunku białostockiej kultury najczęściej wymieniano Galerię Arsenał, Białostocki Ośrodek Kultury, Białostocki Teatr Lalek oraz Muzeum Pamięci Sybiru, ale należy przyznać, że w odniesieniu do każdej z tych instytucji wysuwano również bardzo konkretne zastrzeżenia. Najczęściej dotyczyły one zachowawczości instytucji, braku odwagi w poszukiwaniu nowych form. Zwracano również uwagę na czynniki ograniczające skuteczność działań, które trudno jest uznać za wynikające z błędów poszczególnych instytucji. Chodzi tu przede wszystkim o brak wystarczających funduszy uniemożliwiających skok rozwojowy konkretnych wydarzeń (ten argument pojawiał się kilkakrotnie w odniesieniu do wydarzeń przygotowywanych przez BOK) albo ich niszowość, wynikającą ze specyfiki instytucji (np. lalkarstwo).

Jeśli chodzi o konkretne wydarzenia kulturalne, w tym kontekście zwracano uwagę na festiwale, które znalazły się w gronie wydarzeń kluczowych. W poszczególnych wywiadach wspomniano również m. in. o festiwalu Żubroffka, Jesieni z Bluesem,

festiwalu Kalejdoskop, Dniach Sztuki Współczesnej (skrupulatnie należy zaznaczyć, że dwa ostatnie wydarzenia były organizowane w czasie realizacji badania, co mogło wpłynąć na odpowiedzi rozmówców). Podzielone opinie towarzyszyły wskazaniom na Festiwal Zebrane oraz Festiwal Zachor.

Przy tej okazji warto zwrócić uwagę, że niektórzy z rozmówców (np. [15MP], [26KP]) odnosili się również do dosłownego znaczenia określenia ZAUWAŻALNE, wskazując na potrzebę wychodzenia oferty kulturalnej, przede wszystkim przygotowywanej przez instytucje kultury, poza ich mury, do przestrzeni miejskiej, tam gdzie mieszkańcy będą mogli ją rzeczywiście zauważyć. Według tych rozmówców, powinna to być jedna z podstawowych i najważniejszych metod zainteresowania mieszkańców życiem kulturalnym.

W kontekście kulturalnego wizerunku miasta powracał również wątek różnicowania kulturowego (wielokulturowości). Temat ten pojawiał się przede wszystkim – choć nie tylko – w rozmowach z przedstawicielami środowisk mniejszościowych (np. [3MP], [19KP]). W ich przekonaniu, choć miasto ogólnie rzecz biorąc wspiera finansowo wydarzenia mniejszościowe, to brakuje zdecydowanych i konsekwentnych działań promocyjnych pokazujących Białystok jako przestrzeń zróżnicowaną kulturowo. Brakuje również działań na rzecz włączania w aktywne życie kulturalne miasta nowych mieszkańców pochodzących np. z Białorusi i Ukrainy (w tym również promowania mieszkających w Białymstoku artystów białoruskich i ukraińskich, [7MP]). Pomimo podejmowanych działań poszczególnych podmiotów na rzecz pamięci o kulturze żydowskiej w Białymstoku, również ten temat pozostaje słabo rozpoznany na poziomie ogólnomiejskim, nawet pomimo dobrej okazji do zmiany tej perspektywy, jakim jest okrągła rocznica likwidacji getta białostockiego. Częściowo powiązany z tym jest pojawiający się w kilku rozmowach (m. in. [21MI], [24KI]) wątek potrzeby nowoczesnej i dobrze zorganizowanej placówki muzealnej skupiającej się na historii Białegostoku.

Współpraca między interesariuszami

W pewnym związku z hasłem „ZAUWAŻALNE” pozostaje problem swoistej atomizacji lokalnego środowiska kultury i wzajemnie nierozpoznawanie się, co zostało zdiagnozowane m. in. na etapie przygotowań do stworzenia Programu Polityki Kulturalnej. Dlatego też w przeprowadzanych wywiadach powróciła kwestia współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w lokalnym polu kultury.

Większość rozmówców nie zauważyła wyraźnej zmiany na lepsze w ciągu ostatnich kilku lat. Zwracano raczej uwagę, że środowisko ma strukturę rozproszoną, a rozmowy i ewentualne współprace prowadzone są przede

wszystkim wewnątrz konkretnych obszarów tematycznych (np. teatr, literatura, taniec, kultura mniejszości). W niektórych rozmowach pozytywnie wspomniano szerokie dyskusje z okresu opracowywania PPK, ale od tego czasu nie zauważono działań prowadzonych z podobną intensywnością.

Jakie mogą być przyczyny takiego stanu rzeczy? Niektórzy rozmówcy zwracali uwagę na czynniki zewnętrzne, takie jak pandemia, która wobec pola kultury działała jak siła odśrodkowa. Innym tropem jest rosnąca polaryzacja polityczna pomiędzy Urzędem Miasta a Urzędem Marszałkowskim (i podległymi mu instytucjami). Negatywne skutki polaryzacji politycznej zostały rozpoznane już na etapie diagnozy przed opracowaniem PPK, ale kilkoro rozmówców zwróciło uwagę, że podziały znacznie w tym czasie urosły, a współpraca między instytucjami miejskimi i wojewódzkimi została ograniczona do minimum. Jest to stan rzeczy oceniany przez rozmówców jednoznacznie negatywnie.

Niektóre osoby badane widzą wreszcie problem w samej strukturze lokalnych instytucji kultury, które oceniają jako zachowawcze, usztywnione i generalnie zamknięte na kontakt i współpracę z organizacjami pozarządowymi czy podmiotami nieformalnymi. Patrząc z tej perspektywy, przeszkodą w szerszym otwarciu się na współpracę jest proces „starzenia się” sektora kultury i jego pracowników, przede wszystkim kadry zarządzającej, a także częsta normalizacja zjawisk takich jak mobbing, dyskryminacja, nierówne traktowanie.

Bez względu na rzeczywiste przyczyny, podczas wywiadów nie zauważono właściwie głosów wskazujących na ogólne podniesienie się poziomu współpracy w lokalnym polu kultury. Należy jednak zauważyć, co zostało poruszone również w innych punktach tego Raportu, że zdaniem niektórych badanych, przede wszystkim przedstawicieli instytucji kultury, przedstawiciele samorządu miejskiego są obecnie przychylni dialogowi.

Program Wydarzeń Kluczowych

Program Wydarzeń Kluczowych był jednym z elementów PPK, który wzbudzał różnicowane postawy i opinie wśród uczestników badań.

W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę, że część badanych osób, pomimo aktywnego działania w lokalnym polu kultury, miało trudności z wymienieniem wydarzeń, które uzyskały status wydarzeń kluczowych. Łącząc to z omawianymi niżej wynikami badania on-line, można jednoznacznie stwierdzić, że potencjalna rola promocyjna Programu pozostała w dużej mierze niewykorzystana, a istnienie wydarzeń kluczowych nie przebiło się do powszechnej świadomości.

Wśród osób, które miały wyklarowane opinie na temat Programu Wydarzeń Kluczowych przeważały głosy, że jego idea była słuszna i nadal taką pozostaje. Zwracano natomiast uwagę na szereg elementów związanych z Programem, które ograniczały lub wypaczały jego funkcjonowanie. Większość z tych uwag można sprowadzić do następujących kategorii:

- 1) **Sposób wyboru.** Zwracano uwagę na fakt, że oddanie decyzyjności szerszemu gronu osób miało swoje plusy, ale sama procedura wyboru wydarzeń nie była w pełni przejrzysta. Niektórzy badani zwracali ponadto uwagę, że opinia środowiska powinna mieć przede wszystkim charakter doradczy, natomiast ostateczna decyzja wyboru wydarzeń kluczowych powinna należeć do miasta. Skutkowałoby to większym poczuciem odpowiedzialności (również politycznej) za tę decyzję.
- 2) **Niejasność terminu „wydarzenie kluczowe”** przy finansowaniu wydarzeń o zupełnie różnych, nieporównywalnych skalach (osoby badane często osobno omawiały w tym kontekście Festiwal Up Tu Date oraz pozostałe Wydarzenia Kluczowe). Zwracano uwagę, że właściwe w ewentualnej procedurze wyboru kolejnych wydarzeń kluczowych będzie ustalenie konkretnych kryteriów (np. minimum wnioskowanego dofinansowania, minimalna liczba wcześniejszych edycji danego wydarzenia, minimalna wielkość wydarzenia mierzona liczbą uczestników itp.). W tym miejscu warto wspomnieć o propozycji jednego z rozmówców, który zaproponował również formułę „*new hope*”, to znaczy wsparcie wydarzenia będącego nową nadzieją, mającego duży potencjał artystyczny, czy kulturowy.
- 3) **Zmniejszenie faktycznych kwot wsparcia wobec założeń PPK.** W wywiadach zwracano uwagę, że jeśli środki finansowe miały służyć rozwojowi wydarzeń kluczowych, a nie tylko zapewnieniu ich trwania, to były one zbyt małe.
- 4) **Brak jasnych procedur** i podjętych działań w sytuacji, kiedy ostatecznie dwa z pięciu wybranych w głosowaniu wydarzeń kluczowych nie były realizowane.
- 5) **Nieskuteczna i niewidoczna strategia komunikacji** Programu, sprowadzająca się niemal wyłącznie do umieszczania logo na materiałach organizatorów.

Zapisane powyżej opinie były przytaczane przez osoby reprezentujące różne pozycje w lokalnym polu kultury. Należy jednak przyznać, że najwięcej zastrzeżeń wobec Programu zgłaszali rozmówcy powiązani z wydarzeniami, które aspirowały lub chciałyby aspirować do roli Wydarzenia Kluczowego.

Wydarzenia na osiedlach

W PPK zapisano, że proponowanym priorytetowym obszarem działań jest rozwój oferty kulturalnej na białostockich osiedlach, co miało być realizowane przede wszystkim poprzez formułę konkursu na projekty niskobudżetowe. Osoby badane, pytane o ilość i jakość działań kulturalnych podejmowanych na białostockich osiedlach najczęściej przyznawały się do braku systematycznej wiedzy na ten temat. Z jednej strony tłumaczyć to można specyfiką priorytetu, z pewnością trudno jest śledzić ofertę kulturalną na wszystkich białostockich osiedlach. Z drugiej strony, wydaje się to być kolejny argument potwierdzający nieskuteczność komunikacji i promocji PPK w lokalnym środowisku kultury. Tym bardziej, że niektórzy z rozmówców kwestię życia kulturalnego na osiedlach łączyli raczej z mechanizmem budżetu obywatelskiego, aniżeli PPK.

Wśród osób, które miały bardziej sprecyzowane opinie na ten temat powtarzały się następujące opinie:

- Oferta kulturalna na osiedlach prawdopodobnie się poprawiła, ale w dużej mierze są to wydarzenia kierowane do dzieci i młodzieży (ewentualnie ich rodziców), w związku z czym trudno jest ocenić ich wpływ na ogół mieszkańców osiedli.
- Pozytywnie wypowiedziano się na temat działań osiedlowych na osiedlu Słoneczny Stok prowadzonych przez Stowarzyszenie Klanza.
- Ważnym głosem w dyskusji było również zwrócenie uwagi na ograniczenia infrastrukturalne. Na części osiedli infrastruktura odpowiednia do organizowania wydarzeń kulturalnych jest znacznie ograniczona i należąca do podmiotów takich jak szkoły czy parafie, co oznacza dla potencjalnych organizatorów sytuację zależności i – jak można przypuszczać – ograniczeń jeśli chodzi o rodzaj i tematykę organizowanych wydarzeń. Innymi słowy, istnieje ryzyko, że w dłuższej perspektywie dla części mieszkańców Białegostoku środki z tego funduszu będą przeznaczane przede wszystkim na wydarzenia w rodzaju osiedlowych festynów, które – choć mają szereg zalet – często widziane są przez rozmówców jako stosunkowo mało skuteczne dla rozwoju kultury, edukacji kulturalnej, czy oferty skrojonej pod specyfikę konkretnych osiedli. W związku z tym, być może wskazane byłoby stworzenie jakiejś platformy komunikacji między organizacjami lub zaoferowanie szkoleń dla zainteresowanych podmiotów, które docelowo zwiększałyby potencjał wydarzeń proponowanych i realizowanych na osiedlach.

Fundusz współpracy

Wśród osób badanych, które słyszały o Funduszu Współpracy, dominują dwie podstawowe opinie. Osoby niezaangażowane bezpośrednio w Fundusz najczęściej chwalią pomysł, zwracając uwagę na potencjalnie pozytywne skutki, takie jak optymalne wykorzystanie dostępnej w mieście infrastruktury oraz budowanie sieci powiązań między różnymi podmiotami. Osoby zaangażowane w Fundusz (jako przedstawiciele instytucji kultury lub podmiotów pozainstytucjonalnych) częściej zwracali uwagę na uciążliwość i nieefektywność procedur, które raczej nie odpowiadają rzeczywistej dynamice projektów kulturowych i artystycznych. Skutkowało to, z jednej strony, niewykorzystaniem w pełni potencjału związanego z Funduszem, a z drugiej podejmowaniem współpracy między instytucjami a twórcami w podobnym zakresie, ale z pominięciem mechanizmu Funduszu. Należy również odnotować, iż zdaniem jednego z badanych [22MP] Fundusz Współpracy okazał się wręcz szkodliwy, ponieważ przerwał wcześniejsze, dobrze działające formy współpracy.

Dlaczego tak się dzieje? Można spojrzeć na tę kwestię tak jak jeden z przedstawicieli instytucji kultury, który stwierdził, że „twórcy nie rozumieją systemu biurokratycznego, w którym my żyjemy, funkcjonujemy. Na przykład systemu zamówień publicznych” [21MI]. Przedstawiciel innej instytucji dodał natomiast: „To nie jest tak, że nikt nie wie jak do nas trafić i nawiązać współpracę. Wystarczy tylko chcieć to zrobić” [12MI]. Jeśli taka diagnoza jest choć częściowo trafna, to prawdopodobnie elementem wpływającym pozytywnie na skuteczność mechanizmu takiego jak Fundusz Współpracy powinno być dokładne opisanie i wyjaśnienie (być może w różnych formach) tego, jak on działa. A w szerszej perspektywie, patrząc na ogół polityki kulturalnej, być może wskazane byłoby organizowanie spotkań, warsztatów, czy seminariów dla nieinstytucjonalnych podmiotów działających w sferze kultury, podczas których można byłoby się dowiedzieć zarówno o możliwościach jak i ograniczeniach współpracy między podmiotami.

System sprawozdawczości

Przedstawiciele miejskich instytucji kultury byli również pytani o wprowadzony w ramach PPK system sprawozdawczości. Ze względu na ograniczoną liczbę takich instytucji oraz dbałość o poufność rozmów, dokładne wypowiedzi nie będą w tym wypadku przytaczane. Warto jednak zbiorczo podsumować, że opinie na temat systemu są zróżnicowane, z dominantą ujmującą go jako „zło konieczne”. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że najbardziej krytyczne opinie nie były wymierzone

w konkretne, przygotowane w ramach PPK narzędzie, ale szerzej, w samą ideę sprawozdawczości w kulturze, która nie oddaje specyfiki działań tego sektora.

Struktura finansowania organizacji pozarządowych

W rozmowach na temat systemu konkursów grantowych na realizację wydarzeń kulturalnych i – ogólnie – sposobów finansowania podmiotów pozainstytucjonalnych, dominowały dwa aspekty. Z jednej strony, w dość powszechnej opinii, organizacjom pozarządowym nie jest bardzo trudno pozyskać dofinansowanie ze strony miasta. Miasto stara się wesprzeć finansowo jak największą liczbę środowisk zainteresowanych tworzeniem kultury. Zwyczajowo, środki przekazywane są na kolejne edycje wydarzeń, które odbywały się już wcześniej czy dla środowisk reprezentujących mniejszości narodowe i etniczne. Z drugiej jednak strony, podejście takie generuje konkretne problemy:

- Duża liczba wspieranych inicjatyw oznacza, że pojedyncze kwoty wsparcia są stosunkowo niskie, nie pozwalają więc bez dodatkowych środków zewnętrznych na organizację wydarzeń o dużym zasięgu i na najwyższym poziomie merytorycznym. Wątek ten jest istotny również w kontekście obniżania dotacji wydarzeniom kluczowym tworzonemu przez organizacje pozarządowe.
- Nawet jeśli ocena wpływających wniosków oparta jest na czystych intencjach (dotowanie zróżnicowanych środowisk, dbanie o ciągłość pewnych wydarzeń), to pojawiają się poważne zastrzeżenia dotyczące merytorycznej jakości oceny wniosków (np. [3MP], [10MP], [16MP], [27MP]). Zdaniem rozmówców brakuje w Białymstoku ciała, które kompetentnie potrafiłoby ocenić, co jest warte wsparcia oraz potrafiło udzielić wnioskodawcom rzetelnej informacji zwrotnej na temat planowanych projektów.

Warto zwrócić uwagę, że projektowana w PPK restrukturyzacja konkursów dla organizacji pozarządowych nie może być w pełni skuteczna, jeśli nie będzie za nią szło przekonanie interesariuszy o rzetelnych kryteriach oceny. Oczywiście, zmiany w systemie ocen czy dotychczasowych strumieniach dystrybucji środków spowodowałyby niezadowolenie części podmiotów, ale w dłuższej perspektywie mogłoby jednocześnie mobilizować do podwyższania jakości proponowanych projektów.

Priorytety na przyszłość

Jedną z ważniejszych kwestii podsumowujących rozmowy z ekspertami i ekspertkami były ich opinie na temat oczekiwanych priorytetów miejskiej polityki kulturalnej w kolejnych latach. Poniżej zebrano najczęściej poruszane propozycje wraz z krótkim omówieniem:

- 1) **Edukacja kulturalna (lub kulturowa²).** Budowa programu edukacji kulturalnej była jednym z założeń PPK. Z działania tego zrezygnowano jednak stosunkowo szybko, zakładając powrót do tego działania w przyszłości. Część badanych osób zwracała uwagę na istotną potrzebę dobrze przemyślanego i koordynowanego programu edukacji kulturalnej, kierowanego do różnych grup mieszkańców miasta. W jednej z rozmów pojawił się też postulat powołania osoby koordynującej takim programem, np. w randze pełnomocnika prezydenta miasta, aby uniknąć rozproszenia odpowiedzialności za jego realizację i efekty.
- 2) **Kwestie komunikacji i promocji.** Bardzo często uwaga badanych kierowała się na kwestie związane z obiegiem informacji oraz promocją wydarzeń kulturalnych w mieście. Najczęściej poruszano je na dwóch płaszczyznach – zwracania się do uczestników kultury w Białymstoku i poza nim (potencjalnych turystów) oraz komunikacji wewnątrz lokalnego pola kultury, przede wszystkim na linii urząd-pozostali interesariusze. Warto skomentować je osobno:
 - a. W odniesieniu do promowania wydarzeń często powracano do wątków obecnych od dawna w dyskursie na temat białostockiej kultury. Podkreślano nieprzejrzystość i nieskuteczność oficjalnej strony miasta, ewentualnie brak osobnej strony dotyczącej wydarzeń kulturalnych w Białymstoku oraz nieskuteczność lub brak skonkretyzowanych strategii promocyjnych wielu organizatorów wydarzeń (w tym miejskich instytucji kultury).
 - b. W odniesieniu do komunikacji wewnątrz lokalnego pola kultury zwracano uwagę m. in. na ograniczony zasięg i skuteczność obiegu informacji, niewystarczającą inicjatywę podejmowania ważnych tematów ze strony Urzędu Miejskiego, brak działań koordynacyjnych związanych z kalendarzem wydarzeń kulturalnych w mieście.

² Pojęcia te mają nieco inne zabarwienie, edukacja kulturowa częściej odnosi się do nabywania trwałych kompetencji takich jak otwartość, czy myślenie krytyczne w uczestnictwie w kulturze, podczas gdy edukacja kulturalna ma znaczenie bardziej ogólne. W przypadku przeprowadzonych wywiadów trudno było za każdym razem ustalić w jaki sposób rozmówcy używają tych pojęć (czasami robili to wymiennie). Dlatego też również w tym miejscu przytaczam oba pojęcia

- 3) Podejmowanie dalszych prób pracy nad **ustaleniem i budowaniem lokalnej tożsamości**. Jest to problem powracający od wielu lat w dyskusjach na temat kultury w Białymstoku i nadal pozostaje on nierozwiązany. W ciągu ostatnich lat pojawiły się natomiast okoliczności, które mogłyby wpłynąć na kierunki i charakter takich dyskusji, np. pojawienie się nowych instytucji (Muzeum Pamięci Sybiru), faktyczny wzrost zróżnicowania kulturowego w mieście itp.
- 4) **Przeciwdziałanie odpływowi** (przede wszystkim) młodych ludzi z miasta. Warto zwrócić uwagę, że w niektórych wywiadach w tonie alarmującym zwracano uwagę na pogłębiającą się lukę pokoleniową w lokalnym polu kultury, zarówno jeśli chodzi o uczestników jak i twórców kultury.
- 5) **Dalszy rozwój, modernizacja lub adaptacja istniejącej infrastruktury**, która pozwoliłaby rozwijać lokalne życie kulturalne. W tym kontekście zwracano uwagę m. in. na nierozstrzygniętą kwestię hali widowiskowo-sportowej, dostępnej infrastruktury kultury na osiedlach, przestrzeni umożliwiających prezentację lokalnych artystów, twórców niezależnych lub konkretnych rodzajów działań kulturalnych (np. prezentacje środowiska tancerzy, artystów plastyków).
- 6) Większa **odwaga w podejmowaniu działań** twórczych, oryginalnych i kreatywnych, zamiast działań reaktywnych, powielających to, co zostało zrealizowane już wcześniej w innych miejscach.
- 7) Przede wszystkim przedstawiciele mniejszości zwracali uwagę na konieczność dalszego pracowania nad formułą **uwzględnienia rzeczywistego zróżnicowania kulturowego (wielokulturowości)** współczesnego Białegostoku w ofercie kulturalnej, jak również aktywne włączanie do życia kulturalnego nowych grup mieszkańców miasta pochodzących z Białorusi i Ukrainy. Zdaniem badanych oznaczałoby to konieczność większego uwzględnienia tych priorytetów w finansowaniu kultury, ale również np. zmiany infrastrukturalne (szersze udostępnienie infrastruktury grupom mniejszościowym), czy publikowanie informacji w wielu językach.
- 8) **Promowanie działań o charakterze międzypokoleniowym**, unikanie gettoizowania poszczególnych kategorii generacyjnych w określonych formatach wydarzeń kulturalnych.
- 9) **Podejmowanie działań w oparciu o wiedzę**, odwoływanie się zarówno do wniosków z badań kultury jak i ciągłego dialogu z twórcami oraz uczestnikami oferty kulturalnej (mieszkańcami).

W jaki sposób można byłoby zrealizować przytoczone wyżej priorytety? Warto zwrócić uwagę na pojawiające się w wielu wywiadach – przede wszystkim z osobami reprezentującymi perspektywę pozainstytucjonalną – refleksje dotyczące decyzyjności i podmiotowości lokalnej kultury. Rozmówcy z jednej

strony dość sceptycznie odnoszą się do kreatywnej i liderekiej roli miasta, które – zdaniem wielu – ogranicza się jedynie do mniej lub bardziej sprawnego zarządzania zastałym stanem rzeczy lub skupia się na wizerunkowej i rozrywkowej stronie kultury. Z drugiej strony, badani widzą również ryzyko w niekonsekwentnych działaniach włączających szersze grupy osób do decyzji (zwracano uwagę na niepożądane skutki uboczne mechanizmów takich jak budżet obywatelski czy wybór Wydarzeń Kluczowych). Część głosów zwracała się więc ku modelowi pośredniemu, np. jakiegoś rodzajowi ciała doradczego w sprawach kultury (postulowanego już w cząstkowych raportach z ewaluacji PPK), które miałyby znaczenie więcej realne, a nie tylko fasadowe. Ciało takie mogłoby w sposób ciągły monitorować kondycję kultury w mieście, proponować oraz opiniować propozycje działań.

Barometr nastrojów

Ważnym elementem rozmów z ekspertami i ekspertkami było również ustalenie w jaki sposób – pesymistycznie czy optymistycznie – patrzą oni na przyszłość kultury w Białymstoku.

Warto odnotować, że przedstawiciele instytucji kultury wykazywali się bardziej optymistycznym spojrzeniem w przyszłość. Jest to jeden z przejawów opisanego wcześniej „urzędowego optymizmu”. Ta grupa badanych, jeśli widziała zagrożenia dla kultury w przyszłości, rozpoznawała je często w polityce, przede wszystkim na poziomie krajowym, mówiąc np. o centralizacji kultury, rosnących naciskach na upolitycznianie oferty, nieefektywnej dystrybucji środków ministerialnych itp.

Tymczasem przedstawiciele innych środowisk, przede wszystkim organizacji pozarządowych i twórców niezależnych mają tendencję do patrzenia w przyszłość z pesymizmem. Zwracają uwagę na odpływ lub wypalenie wielu osób zaangażowanych w kulturę oraz – wspomniany wyżej – brak autentycznego zainteresowania kulturą ze strony władz lokalnych, które traktują ją w kategoriach promocyjnych lub rozrywkowych imprez masowych.

Jeśli więc na podstawie przeprowadzonych wywiadów można byłoby wytyczyć granicę pomiędzy optymistami i pesymistami, to ma ona charakter strukturalny. Tam gdzie kończy się względna stabilność funkcjonowania instytucji kultury, zaczyna się widzenie przyszłości kultury w Białymstoku w czarnych barwach.

Badanie ilościowe – opinie mieszkańców

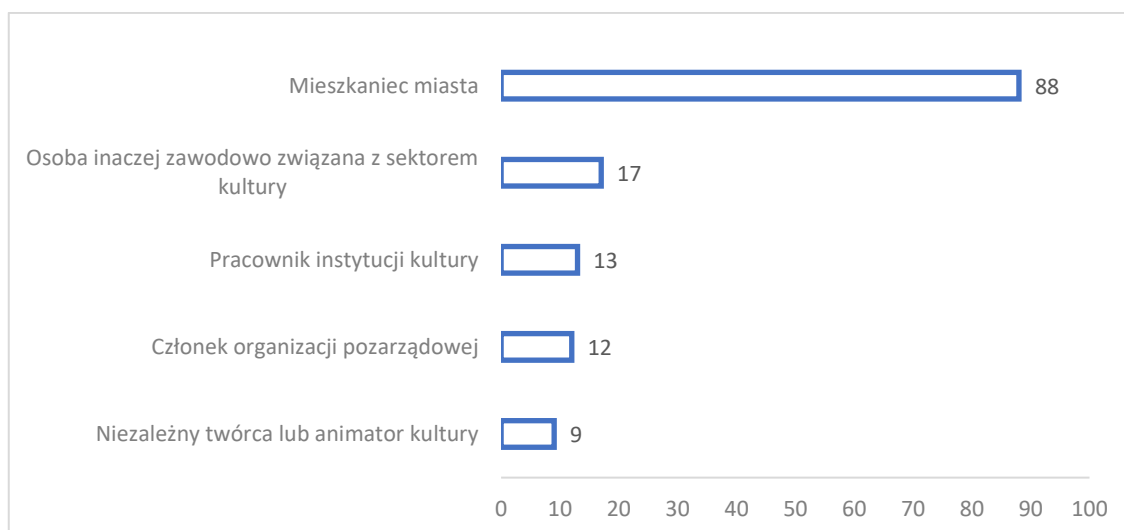
Ostatnim z elementów badania były wywiady kwestionariuszowe skierowane do zainteresowanych kulturą mieszkańców Białegostoku. Kwestionariusz on-line dystrybuowany był m. in. z wykorzystaniem kanałów komunikacji urzędu miejskiego oraz Fundacji SocLab. Zleceniodawca ewaluacji oczekiwał zwrotu na poziomie 120 kwestionariuszy, ostatecznie zebrano 139 odpowiedzi, które stanowią podstawę opisu w tej części raportu.

Ze względu na to, że kwestionariusz miał być skierowany do zainteresowanych sprawami kultury białostoczan, którzy – co oczywiste – niekoniecznie charakteryzują się pogłębioną wiedzą na temat zapisów PPK, pytania zostały zaprojektowane w sposób możliwie ogólny i powiązany z typowymi doświadczeniami uczestników kultury.

Należy również zaznaczyć, że badanie kwestionariuszowe, którego wyniki zostaną przedstawione poniżej, nie ma charakteru badania reprezentatywnego, to znaczy takiego, którego wyniki możemy uogólniać na populację wszystkich mieszkańców Białegostoku. Można jednak uznać, że stanowi ono istotny obraz postaw i opinii grupy osób zainteresowanych, którym zależy na udziale w białostockiej kulturze oraz na jej rozwoju.

Ważnym pytaniem, które pozwalało następnie dzielić respondentów na kategorie o różnych perspektywach patrzenia na lokalne pole kultury, była kwestia autodefinicji osób badanych. Zostali oni poproszeni o to, aby spośród kilku możliwości wybrali jedną kategorię, z którą utożsamiają się najmocniej. Wykres poniżej pokazuje rozkład tych kategorii.

Wykres 1. W jakiej roli (przede wszystkim) uczestniczy Pan/i w kulturze w Białymstoku?

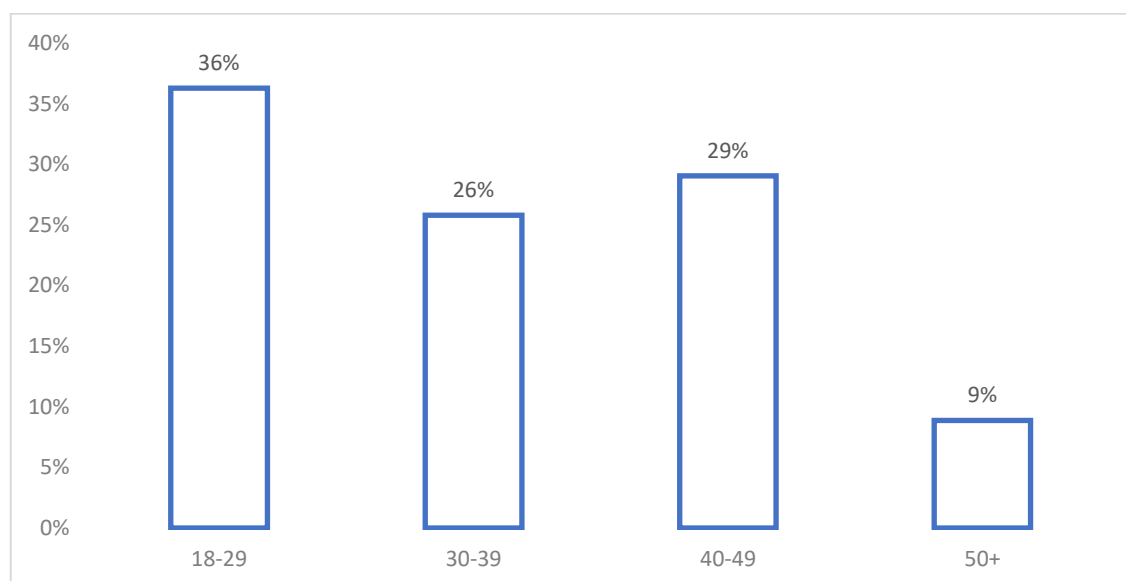

W dalszej części Raportu znajdują się odwołania do różnic w perspektywach każdej z tych kategorii. W niektórych przypadkach głosy pracowników instytucji kultury, członków organizacji pozarządowych, niezależnych twórców i animatorów kultury oraz osób inaczej zawodowo związanych z sektorem kultury będą traktowane łącznie jako kategoria osób zaangażowanych w pole kultury, w odróżnieniu od głosu badanych, którzy definiowali siebie przede wszystkim jako mieszkańcy miasta.

Jeżeli chodzi o rozkład płci, większość osób badanych to kobiety, co jest typowe dla wielu badań dotyczących uczestnictwa w kulturze. Kobiety stanowią 66%, a mężczyźni 34% osób, które wypełniły kwestionariusze. Większość respondentów i respondentek (80%) deklaruje wykształcenie wyższe, a pozostałe 20% wykształcenie na poziomie średnim lub pomaturalnym.

Osoby badane zostały podzielone też na cztery kategorie wiekowe, a ich rozkład został zaprezentowany na wykresie poniżej.

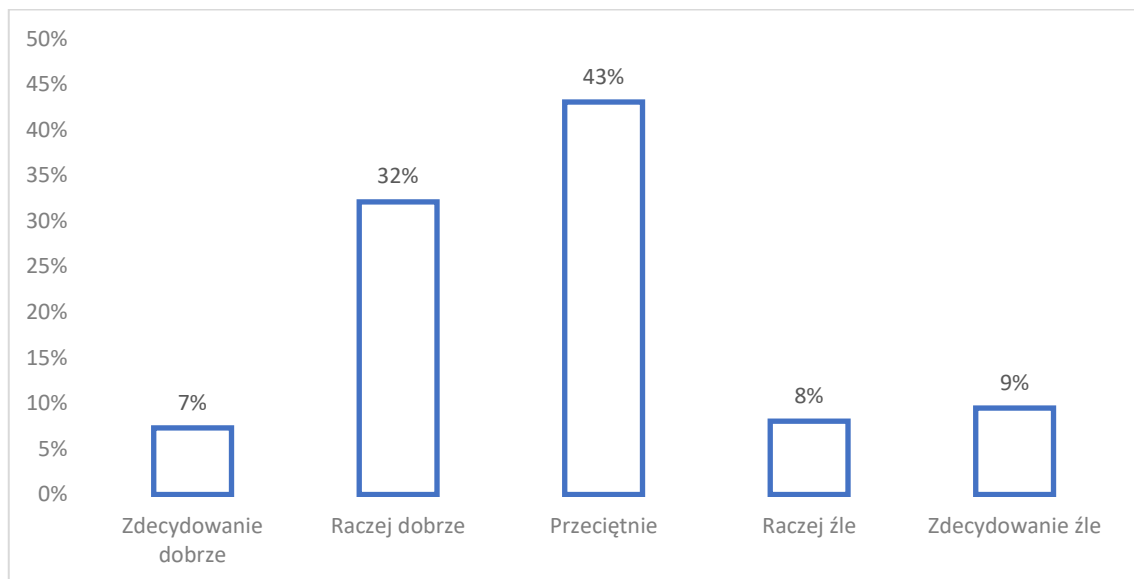
Wykres 2. Kategorie wiekowe respondentów

Potrzeby kulturalne mieszkańców Białegostoku

Jedno z pierwszych pytań w kwestionariuszu dotyczyło ogólnego poczucia zaspokojenia potrzeb kulturalnych w Białymstoku. Jak pokazuje Wykres 3, dominowała odpowiedź środkowa, mówiąca o tym, że potrzeby respondentów są zaspokajane w przeciętnym stopniu, ale widać również przesunięcie w stronę odpowiedzi pozytywnych. Blisko 40% osób badanych stwierdziło, że ich potrzeby są dobrze zaspokajane, poczucie niezaspokojenia wskazało 17% respondentów.

Wykres 3. Jak Pani/Pana potrzeby związane z kulturą są zaspokajane przez istniejącą w Białymstoku ofertę kulturalną?

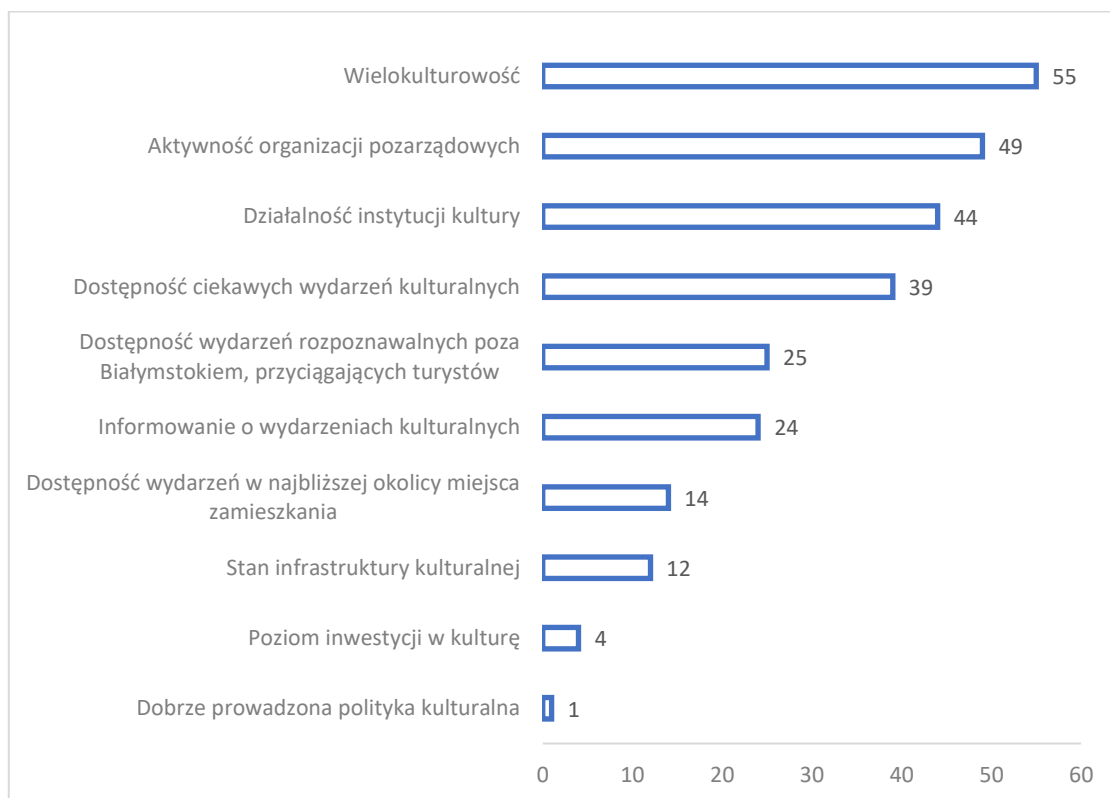

Nie odnotowano istotnych różnic w poziomie zaspokojenia potrzeb kulturalnych ze względu na pozycję respondentów w polu kultury (mieszkańcy miasta oraz osoby zaangażowane w życie kulturalne), czy ich płeć. Jeśli chodzi o kategorie wiekowe, to daje się zauważyć, że **najbardziej krytyczne były osoby w wieku 30-39 lat**. W tej kategorii wiekowej odpowiedzi „raczej źle” i „zdecydowanie źle” wskazała blisko 1/3 badanych (31,3%). Była to jedyna kategoria wiekowa, w której odsetek niezadowolonych przewyższał odsetek zadowolonych (ci stanowili 25%).

WAŻNE i ZAUWAŻALNE

W odniesieniu do wymiarów misji Programu Polityki Kulturalnej, to jest hasła „WAŻNE” i „ZAUWAŻALNE”, respondenci proszeni byli o wskazanie tych elementów lokalnej kultury, które wydają się im jej najmocniejszymi stronami. Wykres 4 pokazuje rozkład udzielonych odpowiedzi. Wynika z niego, że respondenci najczęściej wybierali cztery kategorie odpowiedzi. Dwie z nich odnosiły się do oferty kulturalnej przygotowywanej przez konkretne typy podmiotów – organizacje pozarządowe oraz instytucje kultury – kolejna, ogólnie, do ciekawego profilu dostępnej oferty wydarzeń. Najczęściej wybierana odpowiedź odnosiła się natomiast do idei wielokulturowości, która od lat powraca w dyskusjach na temat lokalnej kultury, przede wszystkim w nierozstrzygniętych pytaniach o to, jak powinniśmy rozumieć białostocką wielokulturowość i jak przełożyć ją na faktyczną ofertę kulturalną.

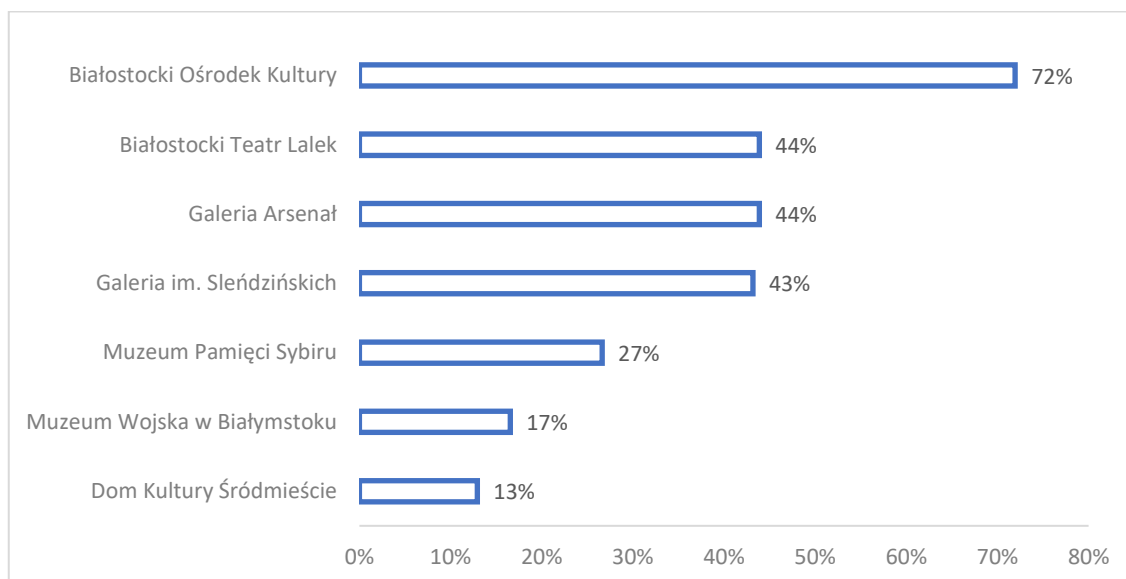
Wykres 4. Które z poniższych elementów wybijają się na tle innych i są najmocniejszą stroną kultury w Białymstoku?

Warto zwrócić uwagę, że odpowiedzi osób badanych rozkładały się podobnie w różnych kategoriach respondentów, a ewentualne różnice wynikają przede wszystkim z miejsca zajmowanego przez osoby badane w lokalnym polu kultury. Dla przykładu, pracownicy instytucji kultury najczęściej wskazywali na działalność instytucji kultury, podobnie jak przedstawiciele organizacji pozarządowych właśnie na tę sferę działalności kulturalnej. Wielokulturowość jest natomiast kategorią wybieraną zdecydowanie najczęściej przez mieszkańców. Można przypuszczać, że wątek ten jest nieco ważniejszy z punktu widzenia ogólnych wyobrażeń białostoczan o specyfice miasta, niż z perspektywy praktycznej działalności osób zaangażowanych na co dzień w pole kultury.

W dalszej części badania pytano respondentów o rozpoznawalność miejskich instytucji kultury oraz uczestnictwo w nich w ostatnich 12 miesiącach. Rozpoznawalność poszczególnych instytucji jest wysoka i porównywalna (na poziomie 86-97% badanych), bardziej zróżnicowana jest częstotliwość korzystania z ich oferty. Pokazuje to wykres poniżej.

Wykres 5. Czy uczestniczył/a Pan/i w ofercie tych instytucji w ostatnich 12 miesiącach?

Ponad 70% respondentów uczestniczyło w ciągu ostatnich 12 miesięcy w wydarzeniach organizowanych przez Białostocki Ośrodek Kultury. Wydarzenia w Galeriach Arsenał oraz im. Sleńdzińskich, jak również Białostockiego Teatru Lalek skupiły podobny odsetek osób badanych (blisko 45%), mniej osób odwiedziło placówki muzealne (Muzeum Pamięci Sybiru, Muzeum Wojska) oraz Dom Kultury Śródmieście.

Warto dodać, że wydarzenia organizowane przez Białostocki Ośrodek Kultury, Białostocki Teatr Lalek oraz Galerię Arsenał cieszą się wyraźnie wyższym (średnio o około 10 punktów procentowych) zainteresowaniem wśród badanych zaangażowanych w lokalne pole kultury niż wśród pozostałych mieszkańców Białegostoku. Uczestnictwo w pozostałych instytucjach pozostaje na podobnym poziomie w obu kategoriach badanych.

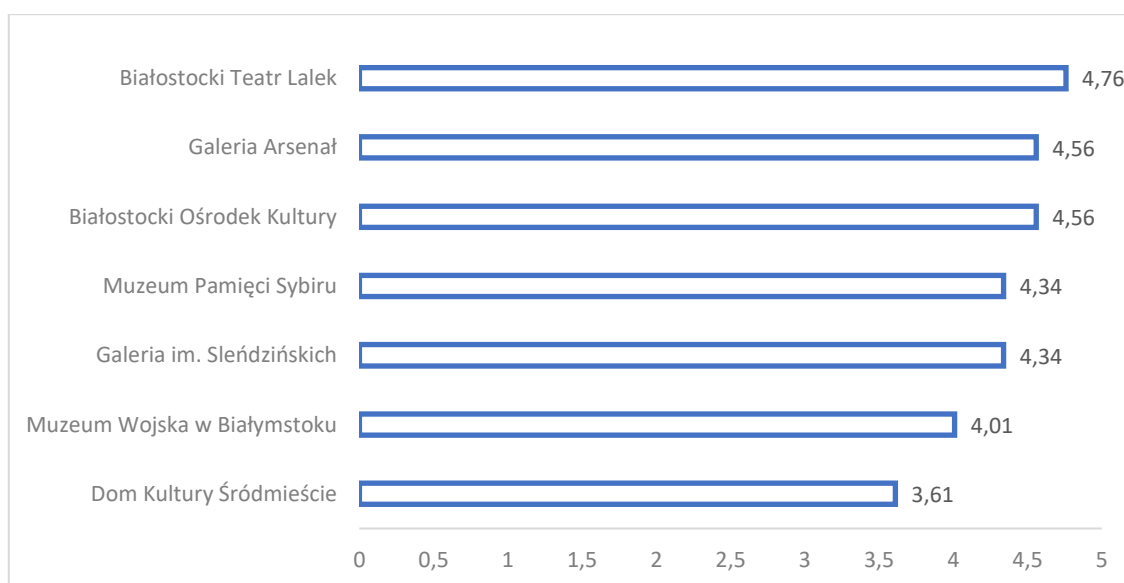
Istnieją również wyraźne różnice w uczestnictwie ze względu na inne cechy socjodemograficzne, co wiąże się, między innymi, z różnymi profilami poszczególnych instytucji kultury. Jeżeli chodzi o wiek, dość wyraźnie widać, że osoby z najmłodszej kategorii (18-29 lat) rzadziej niż starsi badani wybierają ofertę Białostockiego Ośrodka Kultury i Białostockiego Teatru Lalek. W przypadku tych instytucji zainteresowanie rośnie wraz z wiekiem, podobnie jak w przypadku Galerii Arsenał, gdzie największy odsetek odwiedzin zanotowano wśród badanych w wieku 40 lat i starszych. W przypadku Galerii im. Sleńdzińskich oraz Muzeum Wojska rozkład wieku przypomina literę U, to znaczy zainteresowanie młodych ludzi oraz osób 50+ jest wyższe niż respondentów w wieku 30-49 lat. Muzeum Pamięci Sybiru spotkało się z podobnym zainteresowaniem we wszystkich kategoriach wiekowych. Liczba wskazań Domu Kultury Śródmieście była natomiast zbyt mała, żeby rozpoznać wyraźny wzór. Ważnym spostrzeżeniem w kontekście poruszanej już kwestii odpływu młodych ludzi od uczestnictwa

w kulturze instytucjonalnej (czy też odpływu młodych ludzi z Białegostoku) może być to, że o żadnej z miejskich instytucji kultury nie można powiedzieć, że jest szczególnie chętnie odwiedzana przez młodych dorosłych (poniżej 29 roku życia).

Odpowiedzi na to pytanie wskazały również, że kobiety częściej uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych i bywają w większej liczbie instytucji (średnio, badany mężczyzna odwiedził w ostatnich 12 miesiącach 2,21 instytucji kultury, podczas gdy kobieta 2,96 instytucji). Do instytucji, które cieszyły się podobnym zainteresowaniem obu płci należały jedynie Białostocki Ośrodek Kultury oraz – nieco wbrew stereotypowemu wyobrażeniu – Muzeum Wojska. W przypadku wszystkich pozostałych, odsetki wizyt wśród badanych kobiet są wyższe niż wśród mężczyzn.

Badani, którzy zadeklarowali, że mają doświadczenia z uczestnictwem w poszczególnych instytucjach, zostali również poproszeni o ich ocenę w skali szkolnej (od 1 do 6). Na wykresie poniżej zostały zaprezentowane średnie ocen dla każdej z badanych placówek.

Wykres 6. Jak ogólnie ocenia Pan/i poniższe instytucje kultury w skali szkolnej (1-6)?

Jak widać, wszystkie instytucje poza Domem Kultury Śródmieście, zostały średnio ocenione w przedziale między 4 a 5, przy czym najwyższą średnią otrzymał Białostocki Teatr Lalek. BTL, podobnie jak Białostocki Ośrodek Kultury oraz Galeria Arsenał, otrzymały również największy odsetek najwyższych ocen (5-6). W przypadku Białostockiego Teatru Lalek odpowiedziało tak 66,4% badanych, Białostockiego Ośrodka Kultury 62,5%, Galerii Arsenał 62%. Ta ostatnia otrzymała również najwyższy odsetek ocen najwyższych (6), które wystawiło 25,9% badanych. Jeżeli zaś chodzi o oceny najniższe (1-2), to najwięcej takich otrzymał

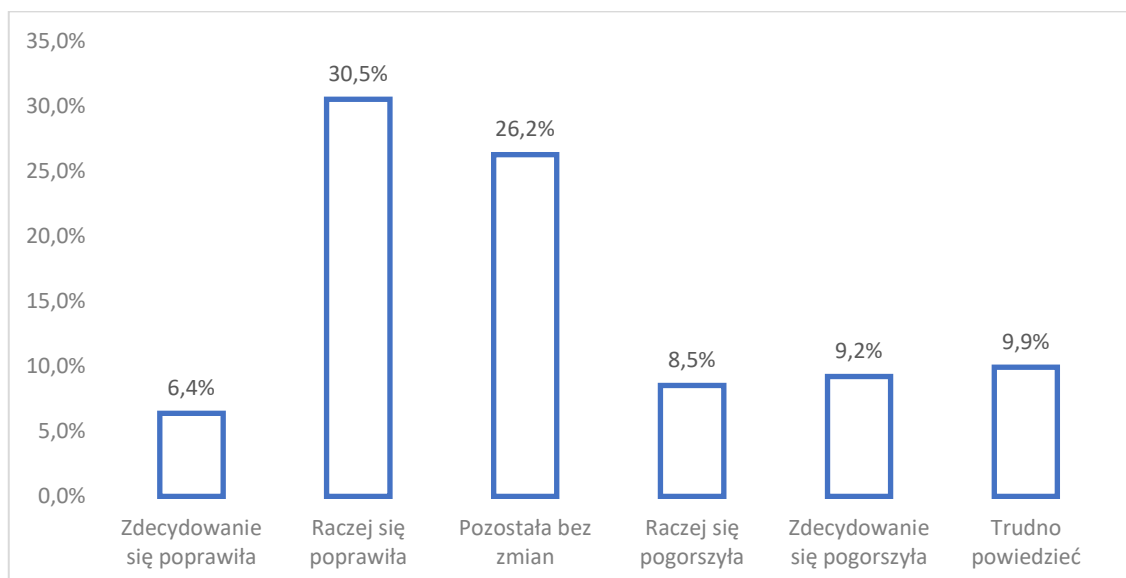
Dom Kultury Śródmieście (33,3%), Muzeum Wojska (19,2%) oraz Muzeum Pamięci Sybiru (18,4%).

Istnieją również pewne różnice pomiędzy ocenami mieszkańców Białegostoku oraz tych badanych, którzy deklarują swoje zaangażowanie w sektor kultury. W przypadku każdej miejskiej instytucji średnie oceny mieszkańców są wyższe niż badanych przedstawicieli pola kultury. Najmniejsza różnica ocen dotyczy Białostockiego Teatru Lalek (średnia opinii mieszkańców 4,78 i osób zaangażowanych 4,71), największa Muzeum Pamięci Sybiru. Ta placówka jest oceniana przez mieszkańców średnio na ocenę 4,51, podczas gdy przez zaangażowanych badanych na 4,06. Istnieją również różnice pomiędzy ocenami instytucji wśród kobiet i mężczyzn. Kobiety przychylniej oceniają wszystkie z nich, przy czym ponownie największe rozbieżności dotyczą Muzeum Pamięci Sybiru. Średnia ocena wśród kobiet wyniosła 4,52, podczas gdy wśród mężczyzn jedynie 3,91. Jeżeli chodzi o kategorie wiekowe, należy uznać, że generalnie najbardziej krytycznej oceny instytucji dokonują badani z kategorii wiekowych pomiędzy 30 a 49 rokiem życia.

Polityka kulturalna

Badani byli również pytani o to, jak ogólnie oceniają politykę kulturalną prowadzoną w Białymstoku w ostatnich latach. Rozkład odpowiedzi na to pytanie został zaprezentowany na wykresie poniżej.

Wykres 7. Jakość polityki kulturalnej w Białymstoku w ciągu ostatnich 5 lat

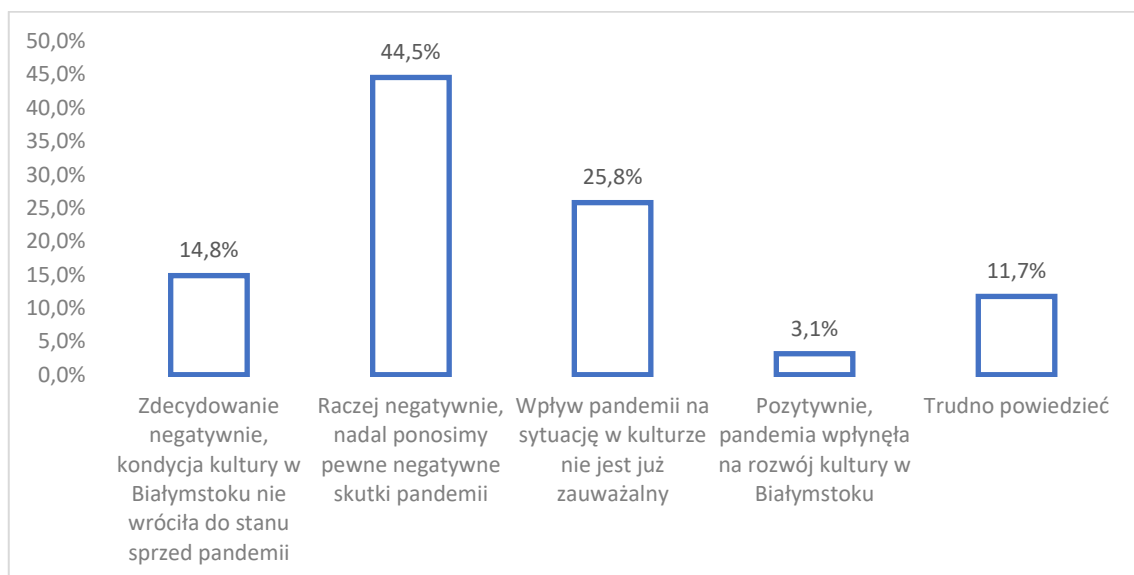

Jak widać, wśród badanych przeważa umiarkowany optymizm, dwie dominujące odpowiedzi wskazują na to, że jakość polityki kulturalnej raczej się poprawiła lub pozostała bez zmian. Przekonanie o pogorszeniu się jakości tej polityki wyraziło blisko 18% respondentów. W odniesieniu do tego pytania istotne jednak jest sprawdzenie, na ile w postawach różnili się badani zajmujący różne pozycje w polu kultury.

Mieszkańcy miasta niezaangażowani w życie kulturalne częściej są optymistami, ale rzadziej od osób zaangażowanych w pole kultury wskazywali odpowiedź, że polityka poprawiła się w stopniu zdecydowanym. Reprezentanci drugiej z kategorii byli też bardzo zróżnicowani w opiniach. Dla przykładu, wśród badanych pracowników instytucji kultury tyle samo osób uważa, że polityka się poprawiła lub że się pogorszyła. Członkowie organizacji pozarządowych najczęściej uważają, że polityka pozostała bez zmian lub raczej się poprawiła, podobnie osoby inaczej związane z sektorem kultury. Najbardziej sceptyczni są niezależni twórcy i animatorzy kultury. W tej grupie najczęstszą odpowiedzią było wskazanie na brak zmian, ale pojawiły się również głosy, że jakość polityki kulturalnej pogorszyła się zdecydowanie.

Oczywiście, lata realizacji PPK były bardzo trudne, nie tylko dla białostockiej kultury. W różnych miejscach tego raportu zwracano już uwagę na to, że bardzo dużym wyzwaniem dla sektora kultury była pandemia SARS-CoV-2, która wymusiła zamknięcie instytucji i rezygnację z części wydarzeń w roku 2020, a następnie narzuciła ograniczenia organizacyjne związane z reżimem sanitarnym. Stąd też w kwestionariuszu pojawiło się pytanie o odczucia badanych dotyczące wpływu pandemii na stan kultury w mieście. Rozkład wyników został przedstawiony na wykresie poniżej.

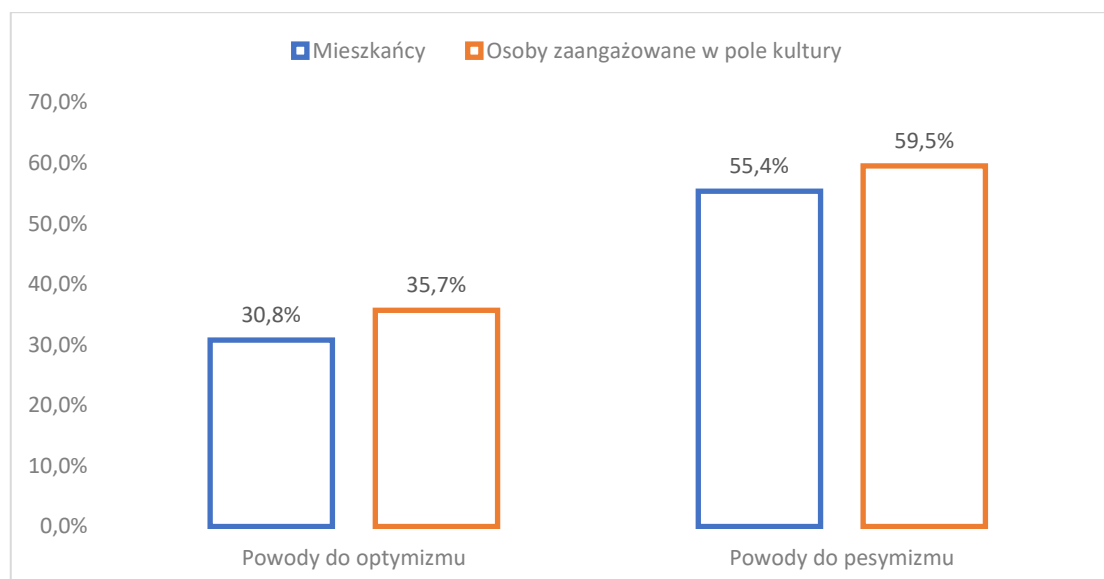
Wykres 8. Jak Pani/Pana zdaniem pandemia COVID-19 wpłynęła na kondycję kultury w Białymstoku?

Większość odpowiedzi zwraca uwagę na to, że nadal ponosimy pewne negatywne skutki pandemii, ale również co czwarta z badanych osób wskazuje, że wpływ pandemii na sytuację w białostockiej kulturze nie jest już zauważalny. Można uznać ten rozkład odpowiedzi za generalnie optymistyczny, jednocześnie zwracając uwagę, kto znalazł się w grupie respondentów uważających, że wpływ pandemii wciąż jest zdecydowanie negatywny (było to blisko 15% badanych). Otóż, należy zauważyć, że takie stanowisko było bardziej typowe dla mieszkańców aniżeli osób zaangażowanych w polu kultury. Warto również dopowiedzieć, że wśród osób zaangażowanych, pracownicy instytucji najczęściej zwracali uwagę, że wpływ pandemii nie jest już zauważalny. Można to powiązać z opisywaną w poprzedniej części Raportu, stosunkowo optymistyczną postawą przedstawicieli instytucji kultury oraz obiektywnie stabilniejszą pozycją w polu w porównaniu z podmiotami pozainstytucjonalnymi.

Ocena jakości polityki kulturalnej w ostatnich latach była jednocześnie powiązana z pytaniem o przewidywania na przyszłość. Wśród osób, które zaznaczyły, że jakość prowadzonej polityki ma dla nich znaczenie, większość badanych (57%) stwierdziło, że ma powody do pesymizmu.

Wykres 9. W jaki sposób jakość polityki kulturalnej w Białymstoku nastraja Panią/Pana na przyszłość?

Jak widać na powyższym wykresie, głosy rozkładają się podobnie w grupie mieszkańców oraz osób zaangażowanych w życie kulturalne. Przy tym, przedstawiciele tej drugiej kategorii charakteryzują się częściej jasno sprecyzowanymi poglądami (stąd ich przewaga zarówno wśród optymistów jak i pesymistów, na wykresie pominięto odpowiedzi obojętne). Wynik ten można interpretować jako wyraz troski o stan lokalnej kultury. Przekonanie, że nawet jeśli w ostatnich latach jakość polityki kulturalnej nie pogorszyła się, a może nawet

poprawiła, to nie osiągnięto zadowalającego stanu rzeczy, a sytuacja w polu kultury nie jest zabezpieczona.

Badani zostali poproszeni także o to, aby ogólnie ocenić działalność różnych grup interesariuszy, które współtworzą kulturę (i politykę kulturalną) w Białymstoku. Pytano w tym kontekście o Urząd Miasta, miejskie instytucje kultury, organizacje pozarządowe, niezależnych twórców kultury oraz podmioty komercyjne (firmy), a badani mogli wyrażać opinie na skali od „zdecydowanie dobrze” do „zdecydowanie źle”. W tabeli poniżej zostały zebrane odsetki odpowiedzi respondentów, dla przejrzystości zrekodowane do nieco prostszej skali ocen dobrze-przeciętnie-źle

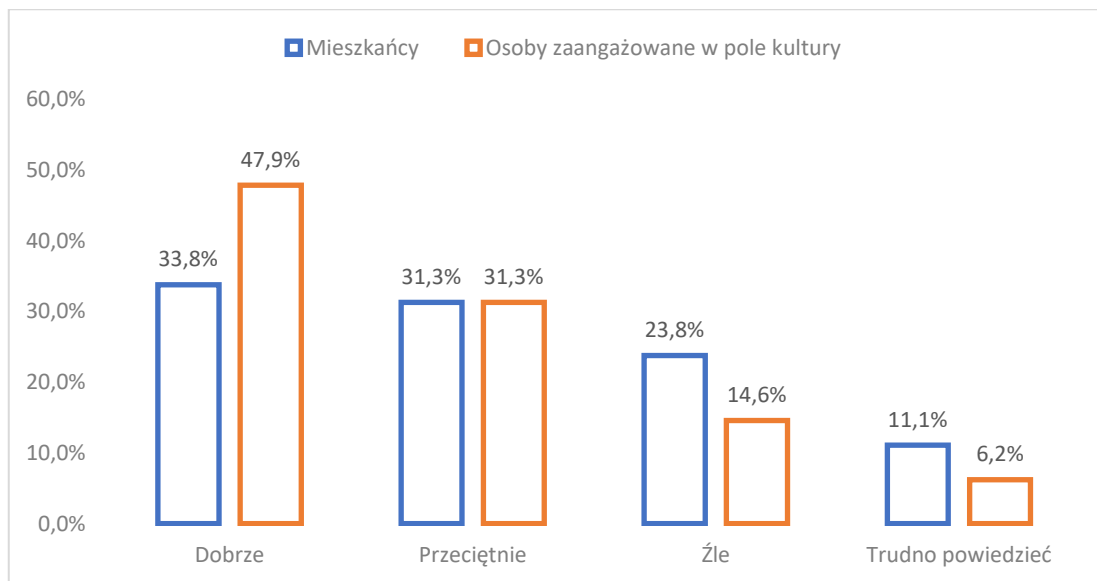
Tabela 1. Ocena działalności poszczególnych grup interesariuszy

	Urząd Miasta	Miejskie instytucje kultury	Organizacje pozarządowe	Niezależni twórcy kultury	Podmioty komercyjne (firmy)
Dobrze	39,1%	68,0%	73,4%	77,3%	35,9%
Przeciętnie	31,3%	19,5%	14,1%	13,3%	25,0%
Źle	20,3%	7,8%	10,9%	7,8%	30,5%
Trudno powiedzieć	9,4%	4,7%	9,4%	7,8%	27,3%

Jak widać, ogół badanych najlepiej ocenił działalność środowisk pozainstytucjonalnych – niezależnych twórców kultury oraz organizacji pozarządowych. Nieco rzadziej pozytywne oceny przyznawano miejskim instytucjom kultury. Jednocześnie instytucjom oraz niezależnym twórcom najrzadziej wystawiano złe oceny. Rozkład odpowiedzi dotyczący podmiotów komercyjnych pokazuje, że ich rola w lokalnym polu kultury jest niejasna. Prawdopodobnie przez stosunkowo niewielką liczbę takich podmiotów komercyjnych, które są powszechnie rozpoznawane i uznawane za istotne (dla przykładu, w wywiadach jakościowych zwracano uwagę jedynie na rolę Nie Teatru i – sporadycznie – Zmiany Klimatu). Częściowo może to wynikać również ze specyfiki takich podmiotów, w powszechnym przekonaniu zajmujących się raczej rozrywką niż kulturą w wąskim sensie tego słowa.

Warto jednocześnie zwrócić uwagę na oceny skierowane w stronę Urzędu Miasta. Choć ilościowo przeważają oceny dobre (39,1%), to jednocześnie opinie na temat działalności Urzędu są bardzo podzielone. Oczywiście, częściowo można to wiązać ze stereotypowym wyobrażeniem urzędników jako hamulcowych kultury oraz podejrzliwością wobec biurokracji, co jest charakterystyczne nie tylko dla Białegostoku. Taką interpretację potwierdzałby fakt, że bardziej krytyczni wobec Urzędu Miasta są mieszkańcy, a mniej osoby zaangażowane w pole kultury. Pokazuje to wykres poniżej.

Wykres 10. Ocena działalności Urzędu Miasta w zakresie kultury

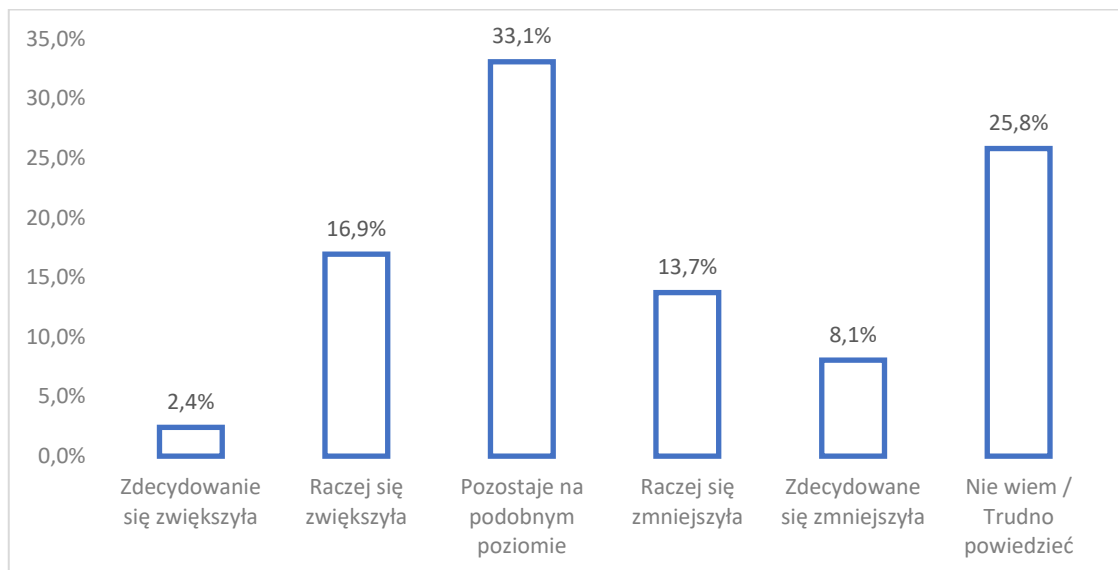
Wśród osób zaangażowanych w pole kultury najczęściej krytyczne nastawienie wykazali niezależni twórcy i animatorzy kultury (żaden z nich nie ocenił Urzędu Miasta dobrze). Z drugiej strony, wśród badanych przedstawiciele organizacji pozarządowych nikt nie ocenił działań Urzędu Miasta źle, co być może ma związek z opisywanym wcześniej niskim poziomem trudności w pozyskiwaniu środków finansowych.

Zadania PPK

W kwestionariuszu sformułowano również pytania odnoszące się wprost do zakładanych efektów PPK, to jest wzrostu liczby wydarzeń i aktywności kulturalnych na osiedlach poprzez zmiany w strukturze konkursów dla organizacji pozarządowych oraz wytypowania Wydarzeń Kluczowych. Jeśli chodzi o pierwsze z zadań, to rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badani odczuli zmianę liczby wydarzeń kulturalnych na osiedlach, np. w bezpośredniej okolicy miejsc zamieszkania pokazuje, że opinie są bardzo podzielone. Widać to na wykresie 11.

Rozkład odpowiedzi oraz wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem” sugeruje, że sytuacja nie jest jednoznaczna i prawdopodobnie wynika to z różnych przyczyn, również przestrzennych. Najprawdopodobniej na niektórych osiedlach dzieje się więcej niż na innych, co może być uzależnione choćby od dostępnej infrastruktury – ta kwestia była poruszana we wcześniejszej części Raportu.

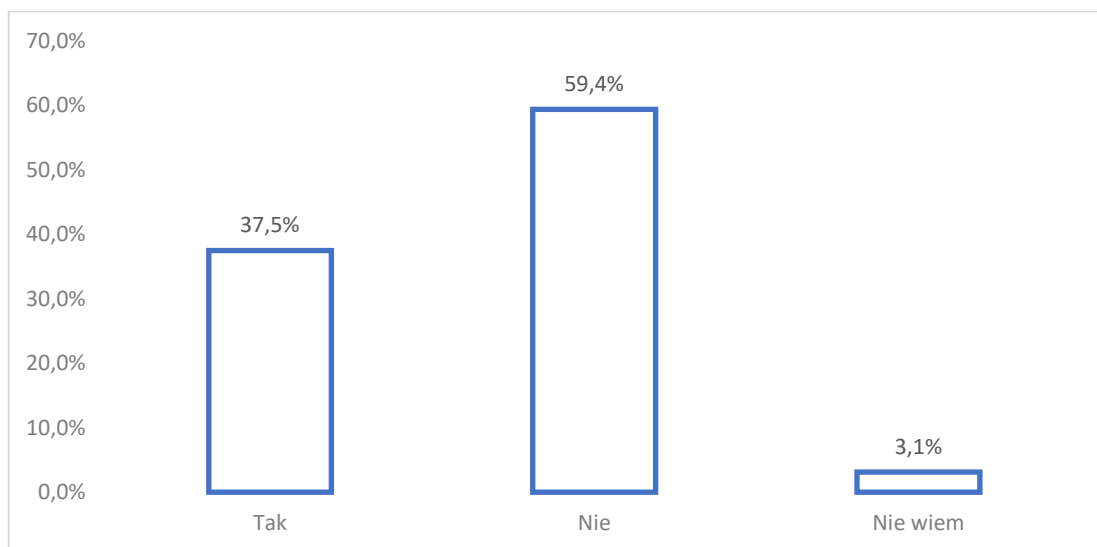
Wykres 11. Czy w ostatnich latach zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych organizowanych poza centrum miasta, na białostockich osiedlach, np. w najbliższej okolicy Pani/a miejsca zamieszkania?

Bliższe przyjrzenie się temu, jak poszczególne grupy respondentów odpowiadały na to pytanie przynosi jednak dodatkowe wnioski. Po pierwsze, osoby zaangażowane w lokalną kulturę znacząco częściej twierdziły, że oferta na osiedlach się zwiększyła (25,6% wobec 15,6% pozostałych mieszkańców). Może to świadczyć o tym, że sama oferta rzeczywiście jest szersza, ale nie zostało to rozpoznane przez potencjalnych uczestników tych wydarzeń. Co więcej, opinie o zmniejszającej się liczbie wydarzeń najczęściej zgłaszali ludzie młodzi (18-29 lat) i żadna z osób w wieku 50+, co może sugerować, że oferta ta profilowana jest pod określone, typowe grupy odbiorców (np. seniorów, lub rodziców z dziećmi – co pokazują stosunkowo pozytywne odpowiedzi w grupie 30-39 lat), natomiast zupełnie nie trafiają do kategorii młodych dorosłych.

Pytania o Wydarzenia Kluczowe miały ustalić przede wszystkim to, na ile stały się one „ZAUWAŻALNE”. Odpowiedzi respondentów dość jednoznacznie potwierdzają, że ten element PPK okazał się niepowodzeniem. Przede wszystkim, jak widać na wykresie poniżej, większość osób badanych w ogóle nie słyszała o Programie Wydarzeń Kluczowych.

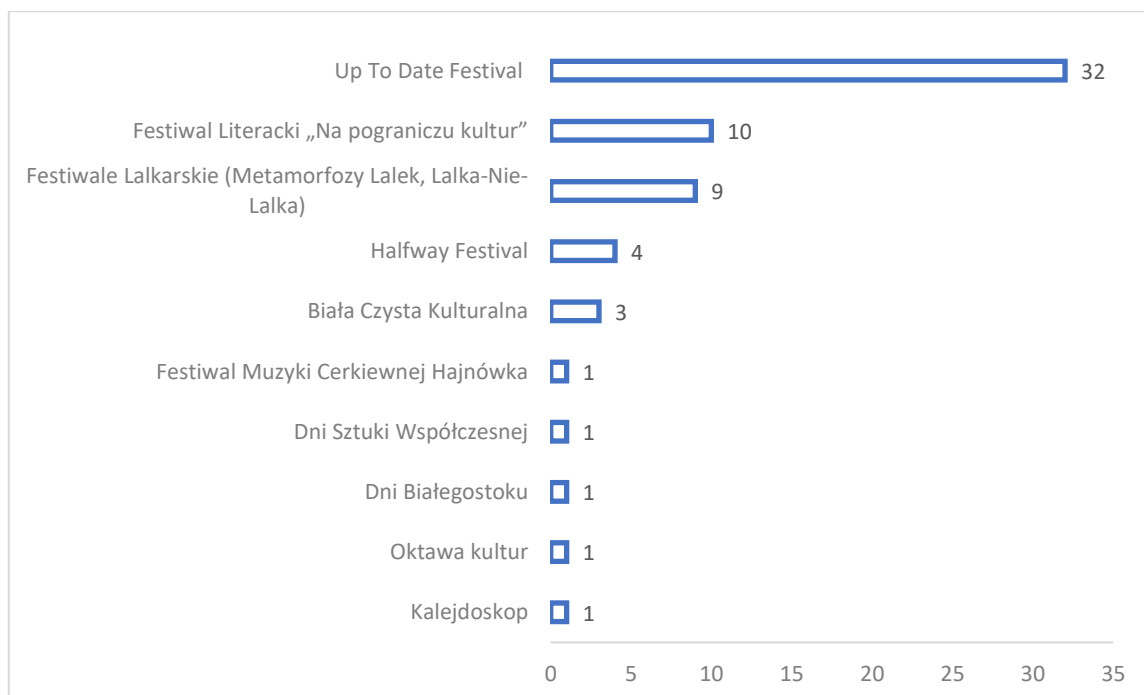
Wykres 12. Czy słyszał/a Pan/i o Programie Wydarzeń Kluczowych?

Odsetek osób, które nie słyszały o Programie rośnie w kategorii mieszkańców aż do 73,9%, ale nawet wśród osób zaangażowanych w lokalną kulturę wyniósł on 39,6%, co należy uznać za jednoznaczną klęskę komunikacyjną i promocyjną.

Osoby, które deklarowały, że wiedzą o Programie Wydarzeń Kluczowych zostały dodatkowo spytane o to, czy są w stanie wskazać wydarzenia, którym przypisano to miano. Odpowiedzi zostały zestawione na wykresie poniżej.

Wykres 12. Wydarzenia objęte Programem Wydarzeń Kluczowych w opinii badanych mieszkańców

To zestawienie prowadzi do kilku wniosków. Po pierwsze, trzy najczęściej wskazywane odpowiedzi, to rzeczywiście realizowane Wydarzenia Kluczowe. Zwraca jednak uwagę duża dysproporcja pomiędzy liczbą wskazań festiwalu Up To Date w porównaniu z festiwalami lalkarskimi i literackim. Sugeruje to przede wszystkim brak spójnej i skutecznej komunikacji oraz promocji Wydarzeń Kluczowych. Festiwal Up To Date od dawna jest wydarzeniem, które szeroką rozpoznawalność zapewniło sobie własnymi kanałami. Jest całkiem prawdopodobne, że część wskazań na to wydarzenie nie wynikało z pewności, ale raczej z wyobrażeń, że wydarzenie o takiej skali jest z perspektywy Białegostoku kluczowe. Przypuszczenie to jest uzasadnione, ponieważ – jak widać na wykresie – badani wskazywali również na wydarzenia, które nie zostały objęte Programem (a nawet doń nie aplikowały), ale prawdopodobnie zostały przez respondentów uznane za ważne i wartościowe.

Pojawiły się również głosy wskazujące na Halfway Festival i Białą Czystą Kulturalną, które zostały wytypowane do Programu, ale ostatecznie nie doszło do ich realizacji. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na dopisek jednej z respondentek, która przy odpowiedzi na to pytanie stwierdziła: „niestety nie [wiem, jakie to wydarzenia], sprawdziłam je w trakcie uzupełniania [...] moje pytanie, co z tymi wydarzeniami? [...] o niektórych wydarzeniach nic nie słyhać, a mamy już 2023 rok”. Pokazuje to kolejny słaby punkt komunikacji dotyczącej Programu. Z perspektywy osób potencjalnie zainteresowanych lokalną kulturą może nie być zrozumiałe co stało się z częścią wydarzeń, które miały otrzymać wsparcie, dlaczego nie są realizowane, czy zmieni się to w przyszłości? Jak wspomniano już wcześniej, komunikacyjna obsługa Programu Wydarzeń Kluczowych jest bardzo lakoniczna i zdecydowanie niewystarczająca.

Ostatnie pytanie w kwestionariuszu dawało respondentom szansę na swobodną wypowiedź na temat lokalnej polityki kulturalnej. Badani mogli wpisywać tam dowolnie swoje uwagi, komentarze i propozycje. Zebrano w ten sposób 36 wypowiedzi. Pomimo obawy jednej z osób badanych, że „uwagi uczestników kultury czy twórców [nie są] rzeczywiście brane przez urzędy pod uwagę”, czuję się w obowiązku przytoczyć większość z tych wypowiedzi w sposób dosłowny. Oryginalność i emocjonalność części z nich sprawiają, że parafrazowanie oznaczałoby pozbawienie ich części autentyczności. W zestawieniu pominięto jedynie wypowiedzi najbardziej ogólne oraz obraźliwe. Niektóre dłuższe wypowiedzi zostały okrojone w celu zwiększenia ich czytelności, natomiast cytaty nie są redagowane w inny sposób (pozostaje pisownia oryginalna). Przytoczone uwagi zostały również z grubsza podzielone na kategorie tematycznie, chociaż nie zawsze było to w pełni możliwe.

Kategorie	Wypowiedzi badanych
Zarządzanie kulturą	Poziom imprez szerokiego dostępu i często wysoko kosztownych na poziomie Disco Polo jest bardziej promowany i finansowany niż kultura i sztuka
	Większe zaangażowanie managerskie i finansowe Miasta w obszarze kultury nie łącząc statystyk i wydatków na sport, który ma inną kategorię i nie powinien być brany pod uwagę w tym kontekście.
	Kultura w tym mieście rozwija się tragicznie. Nie rozwija, tylko zwija w zasadzie. Cała polityka kulturalna to jakaś kpina, nie wywarła żadnego wpływu na rozwój kultury w tym mieście, tylko ją pogorszyła. Nie, pandemia nie jest wymówką. Stworzyliście program, który nic nie wnosi w życie kulturalne, imprezy kluczowe wygrały z najlepszym PR i znajomościami, a nie wnoszą nic do życia mieszkańców. [...] Nie ma żadnego sensownego wspierania artystów, sprawienia, żeby kultura była unikatowa i żywa. Pomieszaliście w filizance, a herbata nie tylko nie jest słodsza, ale sprawiliście, że wiele imprez i zaangażowania NGO i artystów zniknęło. Artyści uciekają z miasta bo nie ma klimatu, nie można tu nic zrobić, bo pieniądze idą na festiwale dla obcych. Kilkadziesiąt stypendiów dla tych samych artystów, na niejasne projekty, których mieszkańcy nawet nie zobaczą efektów. Przyznawane dla znajomych i dziennikarzy. Ogólnie przydzielanie środków jest sterowane ręcznie, dla tych co siedzą cicho, a nie na podstawie merytoryki i faktycznego wpływu projektów kulturalnych i działań na rozwój kultury.
	Miasto nie robi nic interesującego, gdyby nie oddolne inicjatywy pracowników i przedstawicieli kultury, miasto jako urząd nie miałoby nic do zaoferowania
	Ośrodki kultury powinny wspierać finansowo lokalnych artystów, gdyż na ten moment wydają grubą \$ na rzekome gwiazdy kultury masowej, tym samym ograniczając swój budżet na poczet rozwoju lokalnej kultury w mieście.
	Zbyt mała współpraca miejskich instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi i niezależnymi twórcami, ośrodki kultury nie udostępniają miejsca na próby muzyczne, teatralne, itp., sala Kina Forum stoi przez większość czasu pusta, nie wykorzystana, a Fama zamiast służyć białostockim twórcom została wynajęta na pub z drinkami
	ręczne sterowanie kultura i dawanie znajomym, ngo grosze, parasolki i diabelski młyn to nie kultura
	Dużą część środków inwestowana w kulturę nie służy lokalnym artystom czy organizacjom pozarządowym,

	<p>którzy mają przez to małe szanse na rozwój. Mechanizm inwestycji w kulturę powinien działać z korzyścią dla organizacji pozarządowych, które udowodniły swoją wartość dla miasta oraz lokalnych artystów z różnych dziedzin, których brakuje na wielu lokalnych miejskich inicjatywach, przez co młodzi ludzie szukają swojej szansy w innym mieście.</p> <p>Brak prowadzonego kalendarza/planu wydarzeń wspólnego dla instytucji miejskich, marszałkowskich i NGO'sów, czego skutkiem są nakładające się na siebie duże wydarzenia kulturalne konkurujące o publiczność i przestrzeń do realizacji.</p> <p>Prezydenci miasta traktują instytucje kultury jak własność prywatną. Nie ma planowania i samodzielności instytucji, jest za to spełnianie zachcianek prezydenckich. Instytucje są zarządzane bardzo tradycyjnie, mało kreatywnie i innowacyjnie. Mała elastyczność we współpracy z organizacjami pozarządowymi.</p>
Dbanie o jakość	<p>W polityce kulturalnej miasta brakuje traktowania działań skierowanych do dzieci jako zintegrowanej polityki kształtowania młodych odbiorców działań kulturalnych. Brak weryfikacji, skuteczności i przydatności działań organizowanych z funduszy miasta. Automatyczne dotowanie tych samych, bez sprawdzania ich skuteczności na przestrzeni lat. Konieczność wstrzymania dotowania z funduszy przeznaczonych na kulturę wydarzeń organizowanych przez związki wyznaniowe.</p> <p>W Białymstoku dobrze mogłaby zrobić lepsza promocja kultury, aby ludzie nie tylko posiadali większą wiedzę na temat organizowanych wydarzeń, ale przede wszystkim czuli się na nie zaproszeni i mile widziani. Stawia się u nas mniejszy, w porównaniu do innych miast i państw, nacisk na dostępność i akceptację. Niech ludzie mają świadomość, że kultura i sztuka są otwarte dla wszystkich. [...] Warto zaznaczyć dostępność dla osób ze spektrum autyzmu, dla których wiele miejsc kultury jest nieodpowiednio przystosowana.</p> <p>- więcej kreatywnej promocji - trzeba skończyć ze śmieceniem plakatami na ulicach - więcej młodych ludzi w kulturze Białegostoku [...] włączenie kultury studenckiej do rozwoju kultury Białegostoku - bo tam są ostatni ludzie, którzy chcą robić kulturę w tym mieście</p> <p>Niech Białystok otworzy się na nowych młodych niezależnych twórców zamiast ciągle wspierać koła wzajemnej adoracji... Wtedy jest szansa na rozwój i na pociągnięcie kolejnych pokoleń.</p>

	<p>Odważniej. Nie infantylizować odbiorców. Stawiać na lokalność bez kompleksów, wspierać oryginalne, rodzime zjawiska, zamiast kopiować to, co jest gdzie indziej. Budować przestrzenie, w których możliwe są wspólne działania, np. w obszarze wielokulturowości, hołubić niezależnych artystów i młodych twórców (stwarzać im takie warunki, żeby nie wyjeżdżali).</p>
Program Wydarzeń Kluczowych	<p>Wydarzenia kluczowe były wybierane w plebiscycie przez twórców i organizatorów kultury, którego wyniki były obowiązujące. [...] gdyby głosowanie miało charakter doradczy a nie ostateczny - byłoby jednym z elementów podejmowania ostatecznych decyzji. Zamiast 3 kluczowych wydarzeń dofinansowanych na poziomie 300-400 tys. mieliśmy 1 wydarzenie za milion i dwa pozostałe za 100 tys. Wydaje się, że zabrakło kryterium np. 5 letniego doświadczenia [...] zabrakło również jakiegoś kryterium charakterystycznego, może historycznego, np. związanego z jakąś osobistością związaną z Białymstokiem i promującego Białystok [...]. Także ok, można by zrobić plebiscyt, ale ostatecznie Włodarze miasta powinni podejmować decyzję co do merytorycznego aspektu wizji rozwoju kulturalnego miasta Białegostoku oraz celowości i efektywności wydatkowania środków publicznych.</p> <p>Wydarzenia kluczowe to pomysł bez sensu. Na nic ten program się nie przydał [...] a jednocześnie deprecjonuje inne, bardziej wartościowe inicjatywy.</p>
Specyfika białostockiej kultury	<p>W całym procesie przygotowywania strategii zresztą zabrakło dyskusji co do kierunków (merytorycznych) w jakich ma iść rozwój kultury Białegostoku. Czy zostały zrobione jakieś szersze badania - z czym się kojarzy Białystok wśród mieszkańców Polski, z czym wśród mieszkańców Białegostoku, z czego są dumni, co by chcieli wyeksponować itd. Niełatwe pytania, ale przez to że nie zostały zadane - Polityka Kulturalna jest niewyraźna i niecharakterystyczna, a we współczesnym świecie kultury trzeba się czymś wyróżnić lub zejść ze sceny. Zabrakło więc dyskusji na podstawie badań - o tym co jest charakterystyczne tylko dla Białegostoku. Może śledź, może rzeka :-). W sercu Białegostoku mamy potężny kompleks Pałacowo - ogrodowy, przyciągający rzeszę turystów do którego niestety Polityka Kulturalna jest odwrócona tyłem. Dlaczego wszędzie na świecie w takich budynkach są muzea lub galerie a u nas szkoła? Dlaczego rewitalizacja ogrodów utknęła po pierwszym etapie? Dlaczego Miasto nie ma żadnej instytucji kultury, która przybliżałaby czasy świetności Pałacu? To są wyzwania</p>

	[...] także w ramach prezentowania wielokulturowości i tożsamości Białegostoku.
	Jest okropnie i coraz gorzej, prawie nic się nie dzieje, a jeżeli już coś się dzieje to albo są to chałtury godne małej wsi albo ciekawe wydarzenia dzieją się jedynie parę razy do roku. Tak duże miasto jak Białystok powinno dawać mieszkańcom ciekawy i bogaty wybór w kwestii oferty kulturalnej zamiast zwykłych ochłapów kilka razy do roku. Niestety jest to jeden z wielu powodów, który sprawia, że młodzi ludzie decydują się na opuszczenie miasta.
Propozycje wobec oferty kulturalnej	1. Organizowanie częstszych nocy muzeów. 2. Wspieranie oddolnych organizacji muzycznych takich jak Projekt New Hope. Większe skupienie na lokalnych talentach mających możliwość zabłyśnięcia w Polsce a także scenie międzynarodowej co może spowodować rozgłos miasta Białystok.
	Bardzo bym chciała więcej letnich plenerowych wydarzeń związanych z muzyką poważną, letnie koncerty w parku Branickich.
	Więcej wydarzeń na osiedlach, ten obszar jest bardzo zaniedbany
	Zdecydowanie brakuje zaangażowania miasta i ludzi chętnych do organizacji koncertów niekomercyjnych i undergroundowych w stylu rocka gotyckiego, doom, industrial, black metalu, rocka progresywnego i klimatycznego, muzyki eksperymentalnej itp. Nie ma tego wogóle w tym mieście. Trzeba wyjeżdżać na koncerty do Warszawy i innych miast.. Brakuje także lokali klimatycznych, gdzie takie koncerty mogłyby się odbywać. Białystok jest monotematyczny pod tym kątem. Grają ciągle te same kapele i gatunki.

Przytoczone wyżej komentarze często są opiniami wynikającymi z osobistych doświadczeń i pozycji zajmowanych w polu kultury, m. in. z tego powodu nie były one łatwe do skategoryzowania. Należy jednak zaznaczyć, że w części wypowiedzi na rozmaite sposoby powracały wątki, które zostały już poruszone w różnych częściach niniejszego Raportu. Wydaje się, że szczególnie wybrzmiewają tutaj kwestie takie jak:

- **Obawa przed odpływem młodych ludzi z miasta.** Można spojrzeć na nią w dwóch aspektach. Po pierwsze, nieciekawa oferta kulturalna wpływa ujemnie na jakość życia w mieście³ i w żaden sposób nie łagodzi chęci

³ Potwierdzają to zresztą inne badania. Według raportu Tomasz Bojęć i in., „Szczęśliwy dom. Miasto dobre do życia”, Warszawa 2022. białostoczanie – w porównaniu z mieszkańcami innych dużych miast – najczęściej przyznają, że poziom dostępu do rozrywki i atrakcji kulturalnych negatywnie wpływa na ich poczucie szczęścia w mieście.

wyjazdów młodych ludzi wynikających z innych czynników, takich jak sytuacja na rynku pracy. Po drugie, kwestia ta obejmuje również obawę przed odpływem osób najbardziej kreatywnych, tych którzy mogliby budować lokalną kulturę w przyszłości. Odczuwanie wyraźnej luki pokoleniowej w białostockim polu kultury było kwestią poruszoną w kilku rozmowach z ekspertami.

- **Potrzeba budowania oferty kulturalnej w oparciu o jakość i troskę.** Niektóre przytoczone wyżej wypowiedzi zwracają szczególną uwagę na konieczność i potrzebę podejmowania działań odważnych, z troską o podmiotowość poszczególnych grup uczestników, podejmowania ważnych i trudnych tematów, wpływania na tożsamość miasta i jego mieszkańców.
- **Rozpoznanie polityczności lokalnej kultury.** Przytoczone cytaty z badania mają przede wszystkim charakter krytyczny, ale przewijają się w nich spostrzeżenia poruszane również w wywiadach jakościowych oraz wcześniej, np. podczas diagnozy kultury na etapie tworzenia PPK. Badani rozpoznają i krytycznie oceniają polityczne (a więc z tej perspektywy: niemerytoryczne) mechanizmy zarządzania kulturą oraz traktowanie kultury w sposób instrumentalny.

Podsumowanie

Na zakończenie należy zebrać i podsumować najważniejsze wnioski z badania ewaluacyjnego PPK, realizowanego z wykorzystaniem zróżnicowanych technik – analizy dokumentów, wywiadów pogłębionych z przedstawicielami środowiska lokalnej kultury oraz kwestionariusza on-line skierowanego do osób zainteresowanych białostocką kulturą. Każda z tych technik pozwalała skupiać się na określonych aspektach Programu, a jednocześnie część wyników i interpretacji znajdowało wzajemne potwierdzenie w różnych podejściach, dając ostatecznie złożony i ciekawy obraz.

Patrząc na PPK wyłącznie z perspektywy osiągnięcia zakładanych wskaźników, należy uznać, że Program zakończył się częściowym sukcesem. Spośród zakładanych zadań strategicznych, w odniesieniu do trzech z nich (Zadania C, D, E) udało się wypełnić większość wskaźników (niektóre częściowo lub z zastrzeżeniami). Zadanie B, to jest Program Edukacji Kulturalnej, został stosunkowo wcześniej zawieszony i odłożony w czasie. Należy przyznać, że realizacja tego zadania w okresie pandemicznym rzeczywiście byłaby bardzo trudna. Kluczowe jednak jest, aby powrócić do tego działania w pierwszym możliwym terminie. Największym niepowodzeniem PPK okazało się Zadanie A, czyli Program Wydarzeń Kluczowych.

Wypełnienie wskaźników zakładanych w Programie z pewnością miało pozytywny wpływ na strukturę lokalnego pola kultury, jego klarowność i podstawy funkcjonowania. Powstałe strategie instytucji kultury mogą pomóc im w dalszym rozwoju, nawet jeśli nie wszyscy zainteresowani są o tym przekonani. Struktura finansowania konkursów na wydarzenia kulturalne nie jest optymalna, ale lepsza niż przed 2018 r. Fundusz Współpracy czy system sprawozdawczości (SMIK) można uznać za kroki w dobrą stronę, nawet jeśli generują pewne uciążliwości. Wreszcie, Program Wydarzeń Kluczowych został oceniony przez wielu badanych jako pomysł, któremu należy dać jeszcze szansę. Przykłady można mnożyć.

Porażka Programu Wydarzeń Kluczowych może być jednak równocześnie postrzegana jako symbol niewypełnienia misji PPK, która miała na celu uczynienie lokalnej kultury WAŻNĄ i ZAUWAŻALNĄ. Wcześniejsze cząstkowe raporty ewaluacyjne oraz badanie przeprowadzone w maju i czerwcu 2023 r. sugerują, że nadrzędność tej misji została zgubiona gdzieś po drodze, być może podczas kurczowego trzymania się wskaźników do wypełnienia.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w opinii wielu zaangażowanych osób, kultura w Białymstoku **NIE JEST WAŻNA**, ponieważ:

- Nie są jasne kwestie ponoszenia merytorycznej i politycznej odpowiedzialności za strategiczne decyzje podejmowane w polu kultury.
- Nie wypracowano trwałych i skutecznych form włączania różnych środowisk do dyskusji i współdecydowania o lokalnej kulturze.
- Nie posunięto się wyraźnie do przodu w dyskusjach na temat tożsamości miasta oraz jego wielokulturowości, co szczególnie istotne w kontekście nowych grup mieszkańców Białegostoku pochodzących z Białorusi czy Ukrainy.
- Brakuje pomysłów na zapobieganie odpływowi z Białegostoku młodych ludzi, zarówno jako uczestników kultury jak również jej twórców.
- Poziom finansowania kultury pozwala na organizację wydarzeń, ale nie ich rozwój.
- W opinii części rozmówców, kultura jest przez decydentów traktowana instrumentalnie i reaktywnie.

Inne głosy i opinie zebrane podczas badania sugerują również, że kultura w Białymstoku **NIE JEST ZAUWAŻALNA**. Świadczy o tym:

- Porażka komunikacyjna Programu Wydarzeń Kluczowych.
- Niski poziom wiedzy na temat innych działań prowadzonych w ramach PPK.
- Brak spójnych i skutecznych działań promocyjnych podejmowanych przez miasto, nieprzejrzystość miejskiej strony internetowej jako źródła wiedzy o lokalnej kulturze.
- Poczucie marginalizacji niektórych środowisk kulturotwórczych lub przedstawicieli określonych dziedzin sztuki

Jeżeli można byłoby więc zebrać rozsiane w niniejszym Raporcie pomysły, propozycje i rekomendacje, to przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że kolejne projekty polityk kulturalnych powinny zawierać w sobie więcej ducha Programu realizowanego w latach 2018-2022, realizacji jego misji. Do najważniejszych kierunków działań powinny należeć:

- Korekta i kontynuacja zadań założonych w PPK. Przede wszystkim dotyczy to Programu Wydarzeń Kluczowych, który wymaga zwiększenia finansowania, wypracowania nowej formuły wyboru oraz radykalnie lepszej komunikacji.
- Przygotowanie i nadanie wysokiego priorytetu Programowi Edukacji Kulturalnej. Wykorzystanie wniosków m. in. z pilotażowych działań Stowarzyszenia Klanza, która prowadzi ze wsparciem miasta Pracownię Działań Kulturalnych na osiedlu Słoneczny Stok.
- Wypracowanie nowych, skutecznych form włączania różnych podmiotów tworzących lokalne środowisko do współdecydowania o charakterze i kierunkach rozwoju białostockiej kultury.

- Nadanie wysokiego priorytetu informowaniu o polityce kulturalnej oraz promowaniu wydarzeń kulturalnych, jak również usprawnienie kanałów komunikacji dostępnych samorządowi miejskiemu.
- Uwzględnienie w planowanych działaniach dynamicznie zmieniającej się struktury mieszkańców Białegostoku (napływu mieszkańców różnych narodowości, starzenia się społeczeństwa, luk pokoleniowych itp.).
- Wielopoziomowe wspieranie działań kulturalnych na osiedlach, nie tylko finansowe, ale również poprzez dyskusje, szkolenia, warsztaty dla zainteresowanych podmiotów, skupione wokół celów i możliwości realizowania oferty kulturalnej poza centrum miasta.
- Myślenie o kulturze jako wartości samej w sobie.